

Ústavní soud a mediální kauzy

Dvě rozhodnutí, která letos vydal Ústavní soud, dávají nahlédnout do způsobu, jakým náš soudní systém přistupuje k uplatňování článku 17 Listiny základních práv a svobod, deklarujícímu svobodu projevu a právo na informace.

• Milan Šmíd

Když média chybují

Rozhodnutím Ústavního soudu II. ÚS 3341/16 ze dne 20. 3. 2018 skončila téměř sedmiletá soudní anabáze, jejíž počátek byl u reportáže televize Prima ze srpna 2011 o zásahu proti skupině bývalých i současných policistů, která v Brně vydírala podnikatele. Případ tzv. Tofova gangu televize Prima v rubrice Krimi patřičně rozvinula a zdramatizovala. Redaktoři informovali o tom, že činnost skupiny byla dlouho neodhalená, protože ji kryli vysoce postavení lidé z policejních a soudních kruhů. V souvislosti s „policejní mafii“ a „brněnským gangem“ padlo kromě jiných opakovaně také jméno místopředsedy Městského soudu v Brně Aleše Dufka.

Soudce Dufek si takové obvinění, vycházející z nedoloženého svědectví jednoho z obžalovaných pachatelů, nenechal líbit a zažaloval za pomluvu oba autory reportáže. Soud vyhrál a redaktor Roman P. musel zaplatit 70 tisíc Kč; podíl spoluautora na reportáži byl vyhodnocen jako přestupek. Kromě toho Dufek podal žalobu na televizi Prima, od které žádal na základě práva na ochranu osobnosti podle občanského zákoníku zadostiučinění: omluvu a náhradu nemajetkové újmy ve výši jeden milion Kč. Městský soud mu toto zadostiučinění přiznal. Prima se proti rozsudku odvolala, ale protože neuspěla ani s odvoláním k vyšší instanci, ani s pozdějším dovoláním k Nejvyššímu soudu, obrátila se na Ústavní soud.

V ústavní stížnosti si právníci televize Prima stěžovali, že obecné soudy nepřihlédly ke skutečnosti, že byla porušena svoboda projevu novinářů, kteří v zájmu veřejnosti informovali o závažné trestné činnosti. Ústavní soud stížnost posoudil a zamítl z více důvodů.

Jednak odmítl být dalším odvolacím soudem, který by měl posuzovat skutková zjištění nebo právní postupy obecných soudů, jestliže tyto neporušily ústavně chráněná práva a svobody. O tom, že informace reportá-

že TV Prima nebyly podloženy ověřenými důkazy a neprokázala se jejich pravdivost, nebylo sporu, a tak se řešení stížnosti soustředilo na to, do jaké míry nepravdivá informace a její kontext poškodily ústavou zaručená osobnostní práva soudce Dufka.

Které právo je silnější?

V případě stížnosti televize Prima Ústavní soud posuzoval klasickou kolizi, ke které často dochází mezi základním právem na svobodu projevu a základním právem na ochranu důstojnosti a cti jednotlivce. V textu rozhodnutí soud vyjmenoval osm kritérií, která by se při takovém střetávání měla brát v úvahu.

Za prvé je to povaha výroku, zda jde o skutkové tvrzení, nebo hodnotový soud.

Skutkové tvrzení se opírá o fakt, objektivně existující realitu, pravdivost tvrzení je ověřitelná. Hodnotící soud naopak vyjadřuje subjektivní názor, nelze ho jakkoli dokazovat, proto u něj panuje vyšší stupeň tolerance. Je však nutné zkoumat, zda se zakládá na pravdivé informaci a zda forma jeho veřejné prezentace je přiměřená.

Za druhé je třeba zkoumat obsah výroku, například zda uvedený projev má politickou či komerční povahu. Za třetí, jaká je forma výroku,

nakolik byl výrok expresivní, vulgární či urážející. Čtvrtým kritériem je postavení kritizované osoby, zda jde o osobu veřejně činnou, politicky aktivní či veřejně známou. V tomto ohledu judikatura nabízí řadu rozhodnutí z minulosti. S přihlédnutím k nezastupitelné roli médií v demokratické společnosti Ústavní soud v řadě sporů – za všechny jmenujme například Rejžek vs. Vondráčková, Šlouf vs. Respekt, Paroubková vs. Reflex – zdůraznil, že osoby veřejně činné a veřejného zájmu, tedy politici, veřejní činitelé, státní úředníci, soudci, advokáti, ale i mediální hvězdy a novináři, musí akceptovat vyšší míru veřejné kritiky než jiní občané.

Za páté by soudy měly zkoumat, zda se kritika dotýká soukromé či veřejné sféry kritizované osoby. Za šesté by se mělo hodnotit chování kritizované osoby, zda zavdala příčinu ke kritice, zda kritiku sama „vyprovokovala“, jak se posléze ke kritice postavila. Sedmým hodnotícím kritériem by mělo být, kdo kritický výrok pronesl, zda to byl občan, politik, novinář. A za osmé by soud měl posuzovat také to, kdy a za jakých okolností se to stalo, včetně načasování zkoumaného výroku.

V případě Aleše Dufka Ústavní soud sice na jedné straně přiznal, že soudce jako osoba veřejného zájmu musí unést vyšší míru kritiky ze strany médií a prokázat vyšší míru tolerance k reportáži vysílané televizí Prima. Na straně druhé však rozhodl v neprospěch Prima, protože uznal, že jejím nepravdivým tvrzením byla „dotčena samotná existence jeho profesního postavení a s tím důvěryhodnost celé soudní moci“. Což se potvrdilo, když Dufek později vyhrál výběrové řízení na místo předsedy Městského soudu v Brně, ministr ho však odmítl jmenovat do funkce právě kvůli uvedené mediální aféře. Milionová náhrada nemajetkové újmy zůstala tedy v platnosti.

Kresba Jaroslav Malák

Pokračování na straně 3

Hledá se lék na podvýživu médií

V době konjunktury snad není statistický údaj, v němž by Česká republika přinejmenším v evropském kontextu nevyňkala, ať už jde o tempo růstu nebo v rekordně nízké úrovni nezaměstnanosti. Jeden obor se takovými čísly pochlubit nemůže, a tím jsou česká média.

Zprávy, že Český rozhlas hodlá propustit přes stovku zaměstnanců, si všiml kdekdo, především s ohledem na dohady, že ohlášená personální opatření by mohla souviset se sporem, který v tomto médiu veřejné služby propukl v zimě nad reportážemi o hospodaření jednoho z největších zemědělských podniků – podniku Agrofert na pozemcích s nejasným vlastnictvím. Méně otázek kupodivu zaznívá, čím to, že uprostřed všeobecné prosperity musí Český rozhlas razantně škrtnat – a to ještě před zprávami, že vláda se chystá zrušit loňské rozhodnutí zbavit Český rozhlas a Českou televizi povinnosti proplácet DPH. Ale to je věc související pouze s Českým rozhlasem.

Podstatnější je paradox, že za prosperity z českých médií přicházejí pravidelně zprávy o propuštění a škrtech neboli o „optimalizaci“ a o „nastavování synergií“. Zda a jak uspějí zatím spíše výjimečné projekty, kam přešlo několik desítek lidí, ještě uvidíme.

Zmíněný paradox je důsledkem prudké a hluboké technologické změny, která rozšířením internetu umožnila mnohem více lidem vyhledávat, sdílet a také vytvářet veřejně přístupný obsah. Fascinující byl fakticky bezplatný přístup k tomu, co dříve bylo nutno kupovat. Masově tak sice přibýlo čtenářů, posluchačů a diváků a zároveň vymizeli ti ochotní platit za noviny, hudbu či filmy. Zisk se přesunul na vyhledávače typu Google nebo na sociální sítě jako Facebook, které obsah bezplatně zprostředkovávaly a inkasovaly příjmy z reklamy.

Nerovnováha mezi těmi, kdo obsah zprostředkovávají, a těmi, kdo jej vyrábějí, se nedala popřít. V Evropě začali velcí vydavatelé tlačít na to, aby se dostali k části příjmů na internetu,

kam se valná část reklam přesunula, přiliš to však nezabralo. Na globální hráče to nyní zkouší Evropská unie, jejíž členové chtějí uložit velkým internetovým společnostem, aby respektovaly autorská práva spojená s díly, dostupnými přes vyhledávače a sociální sítě. Ani tento lék, který by měl přinést rovnoměrnější rozdělení příjmů, nemusí být bez nepříjemných vedlejších účinků.

První je omezení dosavadní bezplatnosti, což se čtenářům, posluchačům a divákům nemusí líbit. Druhý hlasitě varuje, že se tak jen omezí svoboda šíření informací, a to především kvalitní novinářiny, na niž je třeba vynaložit více práce při přípravě a při ověřování. Třetí nepříjemnost je vidět právě nyní, v době konjunktury, v České republice. Počet čtenářů, posluchačů a diváků, kteří jsou ochotni za kvalitní informace platit, dosud neroste, úspěchem bývá udržení už jen nákladu, poslechovosti či sledovanosti.

Adam Černý,
předseda Syndikátu novinářů ČR

Členské příspěvky na rok 2018

Pro následující druhy členství platí tato výše příspěvku:

- řádní členové – 750 korun
- senioři a studenti – 350 korun
- mimořádní členové – 1150 korun
- senioři nad 75 let – členský příspěvek neplatí, platí pouze 50 korun za zhotovení průkazu

Upozornění pro členy

Jako přílohu minulého čísla Mediažurnálu jste obdrželi Interní předpis o zpracování, evidenci a archivaci osobních údajů členů SN ČR, který byl vydán v návaznosti na nařízení Evropského parlamentu a Rady EU (tzv. GDPR). Jeho součástí byl formulář Souhlasu s poskytováním osobních údajů. Pokud jste tak ještě neučinili, doručte, prosíme, tento formulář vyplněný do kanceláře syndikátu.

● Mediažurnál

Zpravodaj Syndikátu novinářů ČR

● Vydavatel: Syndikát novinářů ČR, červen 2018

● Senovážné nám. 23, 110 00 Praha 1

● Telefon: 224 142 455-6; fax: 224 142 458

● e-mail: kancelar@syndikat-novinaru.cz

● www.syndikat-novinaru.cz ● webové stránky

Mediažurnálu: www.mediazurnal.cz

● Jazykové korektury: Luďa Razimová

● Grafická úprava: Jaroslav Slanec

● Redakce: Adam Černý, Lukáš Pfauser

Tisk: Ofsetová tiskárna s. r. o.,

Dobříč 11, 252 25 Praha-západ. K ČR – E6301

Vychází 4x ročně, místo vydání Praha

● ISSN 1210-7359

obsah

Ústavní soud a mediální kauzy (Milan Šmíd)	1 a 3
Hledá se lék na podvýživu médií (Adam Černý)	2
Aktivity územního sdružení SN ČR pro Prahu a Středočeský kraj (Marek Zouzalík)	4
Média na pomoc památkám (Red)	4
Slezská novinářská fotografie míří k abstrakci (Ivana Šuláková)	5
MOSOL provedl zajímavý průzkum u kulturních institucí (Martyna Radłowska-Obrusnik) ..	6
Jaroslav Nevřala oslavil osmdesátiny (Vlastimil Langer)	6
Likvidace nezávislých redakcí a Orbánův mediální loutkář (Jaroslav Veis)	7
Česko-německá novinářská cena (Red)	7
Novináři využívají další možnost ověřovat si fakta (Jan Cemper)	8
Pokles Česka na žebříčku svobody tisku (Jaroslav Veis)	8
Economia má čtyři Novinářské ceny (Red)	9
Rozhovor s šéfredaktorem ČRo Plus Petrem Šabatou (Martin Melichar)	10–11
Konference v Lipnici: Švejk je starší, než se předpokládalo (Jaroslav Paclík)	12–13
Experti srovnávali v Lipsku mediální systémy Německa a Francie (Martin Melichar)	14
Sempé v Praze (G)	14
Kreslíři Mediažurnálu: Satira z roku 1968 (Ivan Hanousek)	15
O česko-filharmonickém slovníku (Lucie Jílková)	16
Přemysl Hněvkovský – Okupační stávky 68/89 (Filip Láb)	17
Fotografie Přemysla Hněvkovského	18–20

Kresba Jaroslav Malák

Ústavní soud a mediální kauzy

Dokončení ze strany 1

Objektivita a vyváženost

Jiné rozhodnutí Ústavního soudu I. ÚS 4035/14 ze dne 30. 1. 2018, zveřejněné v únoru bylo svým způsobem historické v tom smyslu, že v něm Ústavní soud poprvé řešil spor vztahující se k paragrafu 31 zákona 231/2001 o provozování rozhlasového a televizního vysílání, který se týká objektivitu a vyváženosti. Tento paragraf ve třetím odstavci ukládá provozovatelům vysílání povinnost zajistit „aby ve zpravodajských a politicko-publicistických pořadech bylo dbáno zásad objektivitu a vyváženosti“.

Stěžovatelem byla televize Nova, které Rada pro rozhlasové a televizní vysílání (RRTV) udělila pokutu 200 tisíc Kč. O co v tomto případě šlo? Redaktory televize Nova zaujalo, že Kněžské bratrstvo sv. Pia X. (jeden z dogmatických proudů současného katolicismu, v ČR je samostatnou náboženskou společností) vydalo leták či brožuru, kde se předepisuje, jak by se měli chovat a oblékat lidé do kostela. Na uvedené téma vznikla reportáž vysílaná 24. srpna 2012 večer v Televizních novinách, která humornou, sarkastickou, obrazem částečně zesměšňující formou o pravidlech z brožury informovala.

Členové RRTV, kteří bdí nad dodržováním zákona v rozhlasovém a televizním vysílání, se rozhodli udělit televizi Nova pokutu 200 tisíc Kč pro neobjektivitu a nevyváženost, zdůvodněnou: „Konkrétně zohledněním pouze jednoho pohledu na danou problematiku, ignorováním případných argumentů protistrany, která nedostala v reportáži odpovídající prostor, a nezasažením do kontextu běžné praxe v zahraničí (...), čímž došlo k manipulaci s divákem.“

Televize Nova napadla rozhodnutí rady žalobou u Městského soudu v Praze, který ji v září 2013 zamítl. A protože Nova neuspěla ani v říjnu 2014 u Nejvyššího správního soudu, obrátila se na Ústavní soud kvůli porušení práva na svobodu projevu. Ten svým rozhodnutím zrušil udělení pokuty a následné rozsudky Městského soudu a Nejvyššího správního soudu. Neshledal totiž porušení zákona spojené s nešťastným paragrafem vysílání zákona o objektivitu a vyváženosti.

Proč nešťastným? Protože objektivita se dostala do zákona o vysílání přes protesty některých právníků upozorňujících na obtížnou přezkoumatelnost právnícky nesnadno uchopitelného pojmu. Že poslanci vedeni dobrými úmysly protlačili do vysílání zákona požadavek objektivitu, by možná nebylo nic špatného, kdyby zůstal v rovině deklarace cílů. V takové podobě se objevuje například v německé nebo rakouské legislativě. Nicméně zatímco německý zákon vyžaduje objektivitu a vyváženost pouze od vysílatelů veřejné služby, u nás její požadavek platí pro všechny provozovatele vysílání. Kro-

mě toho za porušení odstavců 2 a 3 paragrafu 31 o objektivitu může regulátor vysílání udělovat nemalé sankce (10 tisíc až 5 milionů Kč), které mohou mít likvidační účinek.

Naštěstí RRTV k většině stížností přistupuje s tolerancí, snaží se ve správním řízení aplikovat kritéria věcné správnosti a nestrannosti. Kromě toho proti rozhodnutí RRTV existuje možnost opravného prostředku u soudu. V uvedeném případě Ústavní soud zkorigoval rozhodnutí, při němž členové rady pravděpodobně nenašli v sobě dostatek tolerance, aby se dokázali přenést přes humorný a jednostranně zlehčující tón reportáže.

Legislativa, kterou překonal čas

V poslední době se množí stížnosti na obsah vysílaných programů, po jejichž odvysílání RRTV obvykle zahajuje správním řízení či řízení o přestupcích. Objektivita a vyváženost jednou chybí ve vysílání ČT o amerických volbách, jindy zas v pořadech Jaromíra Soukupa na TV Barrandov, naposledy v rozhlasových reportážích Janka Kroupy o Agrofertu. Pokaždé, když tisková zpráva oznámí, že RRTV v daných případech zahajuje zákonné procedury kvůli porušení zákona, z tábora kritiků daného média se ozývají pochvalná stanoviska.

Namísto toho, aby odpůrci ČT, ČRo, Novy či Barrandova jásali nad tím, že se jejich „nepřátelelům“ dostane od rady zaslouženého trestu či napomenutí, měli by se spíše zamyslet, zda požadavek objektivitu a vyváženosti s hrozbou sankce, jakož i obsahová regulace vysílacích médií, kdysi zdůvodněná potřebou zajištění plurality v podmínkách omezeného množství vysílacích kanálů, by se ve věku digitalizace a internetu neměla změnit.

Kořeny současné legislativy leží v minulosti, kdy hlavním a někdy i jediným distribučním kanálem rozhlasového a televizního vysílání byly vysílací frekvence, kterých nebylo dostatek. Stát jako správce veřejného statku kmitočtového spektra dbal i v legislativě na to, aby ti, kteří dostanou licence a získají privilegium využívání omezeného počtu vysílacích frekvencí, nabídli posluchačům a divákům rozmanitý a kvalitní obsah.

Dnes v době digitalizace, kdy i ti diváci, kteří

jsou závislí jen na anténách, mohou přijímat desítky rozhlasových a televizních programů s rozmanitou náplní, a kdy trh vysílacích médií včetně audiovizu dostupné na internetu se stále více podobá trhu tiskových médií, vzniká otázka, zda by se obsahová regulace neměla omezit, a pokud by se mělo něco regulovat, tak by to – s výjimkou úkolů uložených veřejnoprávním médiím – měla být hospodářská soutěž nebo pluralita.

Někdo může namítnout: To znamená, že vysílací média by mohla bez jakékoli kontroly šířit lži, pomluvy a fake news? Samozřejmě nikoli. Ale přešlapy, fauly, nepravdy či lži by netrestal regulátor podle obtížně definovaného kritéria objektivitu, ale nezávislé soudy podle občanského nebo trestního zákoníku, jak to ukázal případ soudce Dufka. Vyhraněný názor, pokud nevychází z vyslovených a žalovatelných lží a pomluv, by korigovala a vyvažovala pluralitní nabídka jiných názorů a programů v éteru, na satelitu, kabelu či na internetu.

V textu rozhodnutí Ústavního soudu o kauze televize Nova se kromě jiného konstatuje, že: „*Hodnocení relativně neurčitých pojmů objektivitu a vyváženosti je přenecháno aplikační praxi (...) Ústavní soud považuje za zásadní prvky objektivitu odstup od sdělovaného tématu a neutralitu k němu, nebo alespoň přiznání vlastní zaujatosti, avšak při dodržení přesnosti a úplnosti sdělení.*“

Díky tomu, že Rada pro rozhlasové a televizní vysílání je stále ještě nezávislým regulačním orgánem reprezentujícím pluralitu politických názorů vycházející z plurality parlamentních stran, které členy RRTV jmenují, zmiňovaná aplikační praxe u nás zatím nepředstavuje aktuální hrozbu pro svobodu našich vysílacích médií. Jenomže, co když se změní situace a parlament navolí jednobarevnou RRTV po polském vzoru?

Slovo na závěr

O tom, že nejen při posuzování objektivitu, ale také u výroků Ústavního soudu záleží na jejich interpretaci, svědčí případ týdeníku Respekt, který podal trestní oznámení na policii kvůli výhrůžkám na Facebooku směřovaným k jeho redaktorům („zmetek od pohledu!!!, zastřelit zm...a!!!!!!“).

Vyděšení policie vysvětlující proč „nepřistoupí k zahájení úkonů trestního řízení“ využilo právní větu z rozhodnutí I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005, známého jako „Rejžek vs. Vondráčková“: „Lze obecně konstatovat, že osoba veřejně činná, tedy politici, veřejní činitelé, mediální hvězdy aj., musejí akceptovat větší míru veřejné kritiky než jiní občané.“

Bylo to spíše zneužití stanoviska Ústavního soudu, protože policie zřejmě přehlédla, že výzva k násilí a výhrůžka smrti není totéž, co veřejná kritika „podporující veřejnou diskusi o veřejných věcech a svobodné utváření názorů.“

Kresba Jaroslav Malák

Aktivity územního sdružení SN ČR pro Prahu a Středočeský kraj

Spolek se snaží svým členům nabídnout široký prostor pro řadu různých aktivit, a to od společenských až po ty vzdělávací.

● **Marek Zouzalík**

Bonusy pro naše členy

Aktuálně vedeme jednání s řadou komerčních i nekomerčních subjektů o možnosti zvýhodněného nákupu různých produktů a služeb, a to ať již se jedná o výpočetní, komunikační či fotografickou techniku, nebo přepravní, ubytovací a lázeňské služby.

Otevřeli jsme Press Club

Majitelé dejvické kavárny Café Jirásek nám nabídli nejen široký prostor pro pořádání akcí a workshopů, ale také prostor pro běžnou práci. Prakticky u každého stolu je k dispozici elektrická zásuvka a samozřejmostí je i rychlé připojení k internetu. Pro uzavřená jednání či oslavy lze využít také malý salonek. První společné akce kavárny a našeho územního sdružení zde proběhnou již v průběhu letních prázdnin. Od října se pak v prostorách kavárny budou konat setkání novinářů se zástupci diplomatických misí v České republice, kde se zájemci budou moci seznámit s procesem oficiální akreditace a aspekty práce zahraničních novinářů v dané zemi.

Monitorujeme výhrůžky novinářům

Nárůst verbálních útoků a výhrůžek násilím vůči novinářům a médiím na sociálních sítích nás přivedl k tomu, že jsme tyto výroky začali intenzivně monitorovat a analyzovat. Při monitoringu využíváme především službu Social Watch, která nám umožňuje sledovat příspěvky jak na sociálních sítích, tak v řadě diskusních fór. Poté, co o této naší aktivitě informovala Česká televize ve svém pořadu Newsroom ČT24, došlo k výraznému nárůstu intenzity verbálních útoků vůči Syndikátu novinářů ČR a vůči vedení územ-

Foto Marek Zouzalík

Dejvická kavárna Café Jirásek, jejíž majitelé nabídli spolku prostor pro různé akce

ního sdružení pro Prahu a Středočeský kraj. Největším zdrojem útoků však nejsou sociální sítě jako Facebook a Twitter či různá diskusní fóra, ale překvapivě „zpravodajský server“ Parlamentní listy. V několika případech se nám podařilo i přes zdánlivou anonymitu internetové komunikace odhalit identitu konkrétních osob, které stojí za těmito útoky.

Přidejte se k nám

Žijete a pracujete v Praze nebo ve Středočeském kraji? Chcete se účastnit našich aktivit a využívat bonusy, které členství v našem

územním sdružení přináší? Registrujte se u nás! Členové Syndikátu novinářů ČR, kteří nejsou registrováni v rámci územního sdružení pro Prahu a Středočeský kraj, mohou požádat o registraci prostřednictvím hlavní kanceláře syndikátu, a to zasláním zprávy na e-mail kancelar@syndikat-novinaru.cz s kopií na kancelar@sn-cr-praha.cz. Členství v územním sdružení je bezplatné, člen platí pouze standardní roční příspěvky Syndikátu novinářů ČR.

Autor je předsedou územního sdružení SN ČR pro Prahu a Středočeský kraj

Média na pomoc památkám Reportáže pomáhají chránit kulturní dědictví

V polovině letošního dubna se uskutečnilo vyhlášení výsledků už 21. ročníku soutěže Média na pomoc památkám. Akce se konala ve dvoraně Českého muzea hudby mimo jiné za účasti ředitelky soutěže Naděždy Kalousové a náměstkyně ministra kultury pro řízení sekce kulturního dědictví Vlastislava Ourody. Syndikát novinářů, jehož předseda Adam Černý se vyhlášení výsledků účastnil, iniciativu dlouhodobě podporuje.

Slavnostní předávání cen, jehož průběhem provázal moderátor Václav Žmolík, zahájil náměstek ministra kultury Vlastislav Ouroda. Ten mimo jiné všem novinářům poděkoval za zájem o české kulturní dědictví a zviditelňování památek.

Moderátor přednesl také slovo autorky projektu Média na pomoc památkám Naděždy Kalousové. „Nebýt obětavosti vydavatelů určitých periodik, nebýt neuvěřitelné dobrovolné práce

nejrůznějších občanských iniciativ, zachraňujících drobné sakrální památky v krajíně až po objekty kostelů, tvrzí, zřícenin hradů, přišli bychom o mnohé, co je charakteristické pro daná místa, kterým se díky nim vrací jejich identita,“ uvedla v projevu ředitelka soutěže.

Mezi oceněné se za reportáže v pravidelné rubrice „Čím je vina zřícenina“ vysílané v týdeníku ČT Z metropole zařadil Petr Sojka. V rozhlasové kategorii zvítězila Alena Blažejovská za

dokument „Ten příběh mě oslovil“, který odvysílala stanice ČRo Dvojka. Za reportáž v tisku si první cenu odnesl Michal Poláček z olomoucké redakce Mladé fronty DNES za sérii článků s názvem „Historická budova akademie“. Kategorii internet vyhráli tvůrci portálu Prázdné domy a publicistiku redakce Krušnohorských novin.

15. ročník soutěže zná vítěze Slezská novinářská fotografie míří k abstrakci

Mezinárodní soutěž „Slezská novinářská fotografie“ má za sebou v pořadí už 15. ročník. A také zná nové vítěze této prestižní přehlídky fotoreportérského umění. Její porotci zároveň zaznamenali nový trend v tomto oboru – nárůst snímků s abstraktním vyjádřením.

● **Ivana Šuláková**

Nejvyšší ocenění si z nedávného slavnostního předávání cen odnesl Krzysztof Goluch za cyklus „V práci“, jako druhý se umístil Janusz Cedrowicz s fotografií „S nohama v oblacích“, třetí příčka patří Maciejovi Jarzebskiemu za cyklus „Surreal Silesia“. Ocenění se dočkala i práce českého autora Martina Straky, nyní už čtyřnásobného laureáta soutěže. Za snímek pořízený na festivalu *Beats for Love* získal speciální cenu „Katovice, město zahrad“.

„Byl jsem jedním z oficiálních fotografů festivalu. Organizátoři si mě najali na jeden den a jednu noc. Hudebních obrázků jsem tam vytvořil plno, ale tenhle mám nejradši.“, vysvětlil historii snímku oceněný autor. „Vždy, když fotografuji koncerty, festivaly, koukám na diváky, chodím mezi nimi. A tento snímek navíc symbolizuje název samotné akce. Byl to jeden jediný záběr. Láskyplná chvíle byla vášnivá a poutavá, nicméně rychlá,“ dodal Straka. Porotkyně Kateřina Lata srovnala přístup Martina Straky k zachycení rozhodujícího okamžiku s tvorbou zakladatele moderní fotožurnalistiky Henriho Cartiera Bressona.

Spolupřadatelé soutěže – Syndikát novinářů Moravskoslezského a Olomouckého kraje a Slezská knihovna v Katovicích – letos přijali

Fotografie, za kterou si druhou cenu odnesl Janusz Cedrowicz, nese název „S nohama v oblacích“

více než 500 snímků 52 českých a polských autorů. Mezinárodní porota v čele s profesorem katovické Akademie výtvarného umění Ma-

rianem Oslizlem jich nakonec do finále vybrala 140. „Letos mě zaujaly především fotografie se surrealistickým viděním Slezska, života mentálně postižených, chudoby, ale i radosti ze života. Ve srovnání s dřívějšími ročníky jsem zaznamenala méně náboženských témat i demonstrací proti porušování práv žen či ústavy,“ popisuje témata přihlášených snímků Martyrna Radłowska-Obrusník, porotkyně a předsedkyně Syndikátu novinářů Moravskoslezského a Olomouckého kraje.

„Výstava prezentuje různorodost námětů, ale současně ukazuje, že všechny finálové práce jsou na velmi vysoké úrovni,“ vysvětlil předseda poroty Marian Oslizlo a zároveň okomentoval nový trend ve fotoreportérské profesi: „Měli jsme v rukou práce, které míří spíše k malířskému umění svou abstraktní formou i pojetím. Porotci hodně diskutovali například o tom, jestli je možné ocenit cyklus fotografií zachycující zdi, barvy sídel apod., tedy v zásadě abstraktní snímky. Domluvili jsme se, že ano. Jestliže totiž budeme fotožurnalistiku posuzovat přísně, musíme uznat, že i takové pojetí reality do ní patří.“

Finálové snímky z 15. ročníku mezinárodní soutěže „Slezská novinářská fotografie“ jsou nyní k vidění na výstavě ve Slezské knihovně v Katovicích. Odtud se letos na podzim přesunou do Ostravy.

Účastníky festivalu Beats for Love fotografoval Martin Straka. Ten získal speciální ocenění „Katovice, město zahrad“

Syndikát Moravskoslezského a Olomouckého kraje (MOSOL): Spolek provedl zajímavý průzkum u kulturních institucí

Syndikát novinářů MOSOL provedl v rámci Moravskoslezského kraje pilotní průzkum u institucí provozujících kulturu. Cílem bylo zjistit, do jaké míry jsou ochotny zpřístupnit své výstavy, představení apod. aktivním novinářům, držitelům průkazu SN ČR pro účely výkonu jejich profese. Výsledky průzkumu nechává MOSOL zveřejnit v Mediažurnálu.

• Martyna Radłowska-Obrusník

S dotazem na možnost bezplatného vstupu oslovil SN MOSOL celkem 58 kulturních institucí Moravskoslezského kraje, přičemž obdržel 18 odpovědí. Z nich lze průřezem vygenerovat v zásadě tři základní reakce:

- Instituce umožní novináři bezplatný vstup při splnění následujících podmínek: novinář požádá o vstup předem písemně nebo telefonicky se závazným příslibem, že o dané instituci, její činnosti, výstavách, sbírkách atd. napíše článek, který bude publikován.

- Instituce poskytnou slevu na vstupném až do výše 80% běžné ceny, nemohou ale poskytnout bezplatný vstup.

- Instituce zásadně odmítají bezplatný vstup pro novináře, požadují po novináři plnou cenu vstupného. Takový přístup uplatňuje např.

Stanovisko MOSOL:

Máme za to, že veřejné instituce, navíc financované či spolufinancované z veřejných zdrojů, nemohou novináři bránit ve výkonu jeho povolání, které směřuje mimo jiné k veřejnému dohledu nad činností těchto institucí a racionálním využíváním poskytovaných veřejných prostředků.

Citovaný paragraf 37 Zákona č.250/2000 Sb., považujeme za alibismus, ale jasno by do něj mohlo vnést odborné posouzení ze strany naší advokátní kanceláře.

Práce novináře nesmí být podmiňována faktem, že článek bude zveřejněn, něco takového novinář nemůže slíbit, rozhoduje o tom aktuální redakční agenda, šéfredaktor atd.

Výše uvedený postup námi oslovených kulturních institucí je v rozporu se zkušenostmi v zahraničí. Kulturní instituce v sousedních evropských státech národní průkazy novinářských organizací běžně uznávají pro bezplatný vstup.

Národní divadlo moravskoslezské. Tyto instituce se opírají o paragraf 37 Zákona č.250/2000 Sb., cit.: „Příspěvková organizace není oprávně-

na poskytovat dary (tedy i vstupenky) jiným subjektům.“

Jubileum ve zlínském syndikátu Jaroslav Nevřala oslavil osmdesátiny

Mezi významné jubily se 9. února letošního roku zařadil šéfredaktor časopisu Jemná mechanika a dlouholetý člen Syndikátu novinářů ČR Zlínského kraje Jaroslav Nevřala. Narodil se a žije v Bystřici pod Hostýnem na Kroměřížsku. Po absolvování Vyšší průmyslové školy strojní v Přerově v roce 1957 a vojenské základní služby nastoupil jako konstruktér do národního podniku TON v Bystřici pod Hostýnem. Při zaměstnání vystudoval průmyslové právo a přitom stihl hrát 1. ligu české házené.

• Vlastimil Langer

Koncem roku 1970 v důsledku normalizace přišel o místo a po marných snahách o získání zaměstnání musel vzít zavděk místem průvodčího nákladních vlaků ve Valašském Meziříčí. Později se mu podařilo za pomoci dobrých přátel získat zaměstnání v Severomoravských cihelnách Hranice. Pracoval v oboru průmyslových práv a na přání ředitele podniku zavedl a řídil časopis Cihlář, který tehdy spojoval 36 cihlen v bývalém Severomoravském kraji. Jeho další redakční činnost probíhala napůl skrytě, protože u některých publikací nemohl být jmenován jako šéfredaktor.

V roce 1982 mu Přerovské strojírně nabídly místo zástupce vedoucího oddělení průmyslové právní ochrany a současně ho jmenovaly do redakční rady Přerovského strojaře. Po čtyřech letech, v roce 1986, jmenovalo Ministerstvo všeobecného strojírenství Jaroslava Nevřala šéfredaktorem časopisu Jemná mechanika

a optika a tuto funkci zastává dodnes. Kromě toho se jako člen redakční rady aktivně podílí na tvorbě Zpravodaje Bystřice pod Hostýnem. V nelehkém životě mu pomáhala jeho manželka Růžena a rodinné zázemí, které vytvářela. Kro-

mě toho, že se starala o výchovu dcery Aleny a syna Pavla, později i o šest vnoučat, se často vtělila do role písařky a korektorky.

Panu Nevřalovi přeje Syndikát novinářů Zlínského kraje hodně zdraví do dalších let.

Nedobré zprávy z Maďarska Likvidace nezávislých redakcí a Orbánův mediální loutkář

Staronový maďarský premiér a jeden z nejvýraznějších evropských autokratů Viktor Orbán okamžitě po vítězných volbách znovu omezil prostor svobodných médií: jeho nejnovějšími oběťmi se počátkem letošního dubna staly rozhlasová stanice Lánchíd Rádió a deník Magyar Nemzet. Metoda byla jednoduchá. Oběma médiím, vlastněným Orbánovým kdysi stoupencem, avšak v současnosti oponentem Lajosem Simicskou, byl na likvidační úroveň zvýšen nájem prostor, v nichž sídlila.

● Jaroslav Veis

Soukromá rozhlasová stanice Lánchíd Rádió vznikla v roce 2007 a vysílala proud zpravodajství, rozhovorů a komentářů střídaných s populární hudbou a byla považována za platformu pravicových a konzervativních názorů. Od 11. dubna vysílá pouze hudební proud: vysílání nesmí ukončit dříve, než jí vyprší licence. Deník Magyar Nemzet, který by letos oslavil osmdesát let od svého založení, dosahoval na vrcholu své slávy stotisícového nákladu a patřil rovněž mezi konzervativně laděná média.

Tlak na omezování plurality médií vyvíjí Orbánova vláda už řadu let. Jeho dosud nej spektakulárnější obětí byl levicový deník Népszabadság, který zanikl v říjnu 2016 ve chvíli, kdy se redakce stěhovala do nových prostor. Redaktoři se poté, co v pátek připravili sobotní číslo a opustili starou redakci, dozvěděli, že se nikam nepřestěhují a žádné další noviny nebudou vydávat; ve stejnou chvíli zanikly i webové stránky novin. I když majitel listu Heinrich Pecina tehdy tvrdil, že důvodem jsou finanční problémy, nikdo nepochyboval o tom, že strůjcem zániku je Orbán.

V současné době Orbán kontroluje prakticky všechna média v zemi. Jako nezávislý funguje pouze zpravodajský portál Index.hu, který patří spojencům Lajose Simicsky a televizní stanice RTL, vlastněná německou mediální skupinou Bertelsmann.

Jako prakticky všichni moderní autokraté, ať už vládou v jižní Americe, v Levantu nebo v Evropě, udržuje si Viktor Orbán moc nejen extrémně populistickou a národoveckou politikou, ale také potlačováním všech médií, která ho stoprocentně nepodporují. Využívá k tomu obtížně napadnutelných metod a ochotných spolupracovníků a stoupenců, stejně jako za tímto účelem vytvořených institucí.

Server Politico.eu nedávno informoval o roli Orbánova mediálního „loutkáře“, ministra vládního kabinetu Antala Rogána, který mu skrytě pomáhá v ovládnutí mediální scény víc než deset let. Už v době, kdy byl Orbán v opozici, skupoval pro něho lokální noviny. Poté, co se v roce 2010 Orbán ujal vlády, postavil Rogána do čela nově zřízeného (2015) Národního komunikačního úřadu, odkud koordinuje informační kampaně zaměřené proti „nepřátelům Maďarska“ a speciálně proti filantropovi Georgi Sorosovi. Když se pak v roce 2016 stal státním druhým největším zadavatelem inzerce v zemi, výrazně se zvýšila jak intenzita ovlivňování médií, tak snaha „vyhladovět“ ta nezávislá.

Proti nejnovějšímu ohrožování demokracie a omezování plurality médií v Maďarsku protestoval prezident Evropské novinářské federace EFJ Mogens Blicher Bjerregård i výbor Evropského parlamentu pro občanská práva a spravedlnost.

Kresba Miroslav Lidák

Česko-německá novinářská cena Porota poprvé ocení přínosné téma

Cenu dotovanou 2000 eur dostanou žurnalisté za nejlepší české a německé příspěvky v kategoriích text, audio a multimedia. Zvláštní cenou Mileny Jesenské bude nadto oceněn český nebo německý příspěvek zabývající se zvláště přínosným způsobem tématy – ve vztahu k aktuálnímu dění – jako je občanská odvaha a multikulturní porozumění či tolerance. Organizátoři stanovili lhůtu pro podání příspěvků na 30. června 2018.

Od letošního roku mohou být poprvé díky nové zvláštní ceně za dlouhodobou vynikající novinářskou činnost oceněni také jednotliví novináři a novinářské formáty, kteří se v delším časovém období zasloužili o diferencované zpravodajství o sousední zemi. „Dialog mezi Čechy a Němci vždy ovlivňovaly silné osobnosti z novinářské oblasti a právě dnes, v době kdy jsme čím dál více zahlcováni rychle se vytrácejícími zprávami a zpravodaj-

stvím bez souvislosti, si zvláštní respekt zaslouží kontinuální žurnalistika, která jde do hloubky a objasňuje kontexty“, vysvětlil český ředitel Česko-německého fondu budoucnosti Tomáš Jelínek zavedení tohoto nového ocenění.

Německá ředitelka fondu Petra Ernstbergrová dodala: „Zkušenosti z obou předchozích ročníků nadto ukázaly, že existují novináři a novinářské formáty, kteří sice dlouhodobě přispívají k lepšímu porozumění mezi Čechy a Němci,

ale propadají sítem stávajících kategorií ceny.“

Česko-německou novinářskou cenou uděluje Fond budoucnosti ve spolupráci s Německým svazem novinářů (DJV) a Syndikátem novinářů ČR novinářkám a novinářům, kteří diferencovane a se znalostí širšího kontextu informují o sousední zemi. Text vyhlášení ceny a další informace najdete na internetových stránkách <http://cesko-nemecka-novinarska-cena.cz>.

Red

Web Manipulátoři.cz

Novináři využívají další možnost ověřovat si fakta

Další užitečný nástroj novinářům, jak si rychle ověřit fakta, dává publicistický web Manipulátoři.cz. Ten vznikl v roce 2015 a od té doby se věnuje kritickému pohledu na politický marketing, ověřování informací, public relations a komunikačním strategiím s přesahem do dalších společenských věd. Vlastní analytickou činností se zaměřuje na vyvracení hoaxů, fake news a manipulací.

• Jan Cemper

Dostali jsme z důvěryhodného zdroje nějaké fotky vnitřků letadel užívaných pro chemtrails a chtěli bychom vám je předat, abyste je mohli dále šířit na svých webech. Když jsme se zdroje zeptali, jestli by nám je mohl podrobněji popsat, řekl, že nechce být poznán a raději zůstane anonymní. Jsme si jisti, že má k tomu dobré důvody a musíme respektovat jeho přání," šířilo se po internetu v roce 2016.

Konspirátoři našli nějakou fotografii letadla, v které jsou nainstalovány sudy připomínající nádrže na chemikálie. Fotografie se stala hitem internetu a měla tisíce sdílení jako důkaz o existenci látky chemtrails, která prý má ovlivňovat počasí a i mysl lidí. Web Manipulátoři.cz jako první zjistil, že se jedná o vodní balastní nádrže sloužící k testování ovládní těžišť letadla během letu. Toto zjištění pak použila ČTK, ale i další novináři. Web totiž dovoluje novinářům sdílet informace z článků s uvedením zdroje.

Projekt Manipulátoři.cz například vyvrátil informaci, kdy veřejné pobouření vyvolala vymyšlená zpráva o tom, že parta uprchlíků vraždí v okolí jihočeských Dačic dobytek. Jindy xenofobní náladu eskalovala fotografie potlučené ženy, jež měla být údajně dozorkyní v uprchlickém táboře v Dolním Dvořišti. Podle textu pod obrázkem ji tam surově znásilnili muslimové. Server Manipulátoři.cz upozornil na to, že ve zmíněné obci žádné zařízení pro uprchlíky není.

Tým se snaží dopátrat vždy původního zdroje informace, prověřit fakta, což někdy může

být zdouhavé, ale zjištění jsou buď velice překvapivá nebo naopak jednoduchá, a výsledek pak zveřejňuje na svých stránkách.

„Chceme tím ulehčit novinářům i laikům, ověřit si informace pocházející z méně důvěryhodných zdrojů. Pak už záleží jen na konkrétním člověku, jestli si pravdu najde nebo ne," říká Petr Nutil, který společně s Ondřejem Férem web roku 2015 zakládal.

Součástí webových stránek je i databáze hoaxů. Ta obsahuje už přes 160 vyvrácených mýtů. Na rozdíl od Hoax.cz zde najdete především politicky motivované nepravdy a manipulace. Tím vlastně druhý zmiňovaný web doplňuje. Hoax.cz se zase věnuje mýtům jako jsou čísla na krabicích od mléka, která prý mají prozradit kolikrát mléko bylo „recyklováno“ anebo o tom, že když vám hrozí nebezpečí při výběru z bankomatu, tak při zadání pinu obráceně je vám přivolána pomoc. Kromě toho například letos měl přes 50 000 sdílení hoax o zapichnuté jehle v pistoli na čerpací stanici. I tento hoax lidé ze serveru Manipulátoři.cz vyvrátili a okamžitě kontaktovali i Hoax.cz, aby i tento web měl tuto smyšlenku ve své databázi.

„V době migrační krize se po internetu objevovaly desítky nepravd týdně. To nás naštválo a vznikl náš projekt. To ale neznamená, že jsme nějaký „sluníčkář“, jak nás občas někdo nazývá. Máme rádi fakta," říká Ondřej Fér. Kromě vyvracení falešných zpráv se Manipulátoři.cz věnují i investigativní činnosti nebo psychologii. Server jako první například přišel se zjištěním,

že poslanec SPD za Pardubický kraj Jiří Kohoutek vlastnil společnost, která zprostředkovávala nebankovní rychlé půjčky za neobvykle vysoký úrok. Háček byl v tom, že SPD Tomia Okamury proti těmto praktikám ve svém programu tvrdě vystupovala.

Kdo za webem stojí a kdo ho platí?

„Jsme nezávislí. Věříme, že diskuse není boxerský zápas a že skrývání faktů nemůže přinést nic dobrého. Svá tvrzení nestavíme na domněnkách a předsudcích, ale na ověřitelných a ozdrojovaných faktech. Naším cílem je vytvořit otevřenou neideologickou platformu pro relevantní a faktickou diskuzi," říká Petr Nutil. Projekt funguje neziskově. Manipulátoři.cz jsou nezávislou, dobrovolnou a otevřenou iniciativou, proto ani neexistuje žádná kancelář redakce. Vše si redaktoři píší doma ve volném čase. Redaktoři nejsou placeni z veřejných zdrojů, nestojí za nimi žádný oligarcha. Provoz webu je financován pouze z vlastních prostředků a případné reklamy.

To, že projekt Manipulátoři.cz není nikým placen, je také zárukou jeho nestrannosti. „Nejsme motivováni komerčním, ani politickým zájmem," dodává Petr Nutil, který v nedávné době o fenoménu fake news vydal i knihu.

Ačkoliv web není nikým placen, nabízí novinářům i konzultace a pomoc. Díky němu vzniklo už několik reportáží pro Českou televizi, autoři poskytují rozhovory a také vyjíždějí na přednášky.

World Press Freedom Index 2018

Pokles Česka na žebříčku svobody tisku

Všeobecně respektovaná žurnalistická organizace Reportéři bez hranic zveřejnila každoročně vydávaný Index svobody tisku pro rok 2018, v němž je hodnoceno 180 zemí světa. Stejně jako loni je nejlépe hodnocenou zemí Norsko následované Švédskem a Holandskem (polepšilo si proti roku 2017 o dvě místa).

• Jaroslav Veis

V první desítku hodnocených zemí jsou ještě Finsko (-1), Švýcarsko (+2), Jamajka (+2), Belgie (+2), Nový Zéland (+5), Dánsko (-5) a Kostarika (-4). Tabulku uzavírá 180. Severní Korea a v poslední desítku jsou stejné státy jako loni (od konce): Eritrea, Turkmenistán, Sýrie, Čína, Vietnam, Súdán, Džibuti, Kuba a Rovníková Guinea.

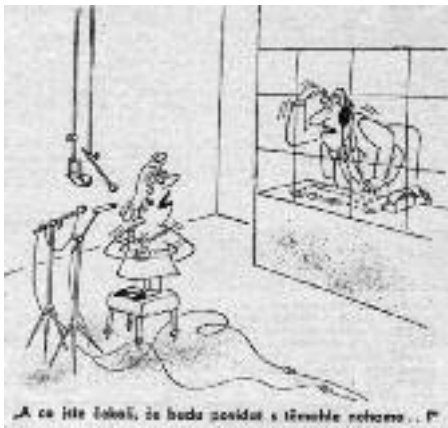
Česká republika se sice drží v horní čtvrtině indexu hodnocených zemí, avšak oproti loňsku sestoupila o jedenáct příček z 23. na 34. místo. Více si pohoršily pouze dvě hodnocené země: Malta na 65. místě (-18) a 72. Mauretanie (-18). Ze zemí postkomunistického prostoru se před Českem umístily 12. Estonsko, 24. Lotyšsko (+4), 27. Slovensko (-10) a 32. Slovinsko (+5).

Česká cesta dolů

Zásadní „zásluhu“ na poklesu postavení České republiky v hodnocení úrovně svobody médií má prezident Miloš Zeman. Jeho vystoupení, v nichž se snaží okázale denuncovat média jako celek a žurnalismus jako profesi, jsou v zahraničí poměrně často citována jako zcela obskurní projevy popírající právo na svobodný tisk. Po-

měrně rozšířené je Zemanovo vystoupení na tiskové konferenci ve Zbirohu v říjnu 2017, kde mával darovanou maketou samopalů kalášnikov s nápisem „na novináře“ a lahvi becherovky místo zásobníku. Stejně tak ve světě proslul jako jeden z nemnoha demokraticky zvolených politiků, který novináře označuje za „hnůj“ a „hyeny“ a z politických komentátorů si učinil terč nenávistných výpadů jen proto, že s ním nesouhlasí.

Organizace Reportéři bez hranic vzala při hodnocení Česka v potaz i tlak politiků na posílení legislativy postihující jejich kritiku jako hanobení, zejména v případě prezidenta. Dalším faktorem ubírajícím kladné body jsou přesuny vlastnictví médií v zemi a zejména jejich koncentrace v rukou nových oligarchů. Terčem je zejména premiér Andrej Babiš a jeho mediální podnikání. To, že nyní média nevlastní přímo, nýbrž jsou ve svěřenském fondu, se v hodnocení Reportérů bez hranic celkem přirozeně neodrazilo.

Kresba Jaroslav Malák

Odstrašující vývoj Visegrádu

Skepticky hledí Reportéři bez hranic na vývoj v celé skupině visegrádských zemí. Pád Slovenska v žebříčku svobody tisku na 27. místo (-10) je dán především únorovou vraždou investigativního reportéra Jána Kuciaka, spojovanou s vlivem kalábrijské mafie 'Ndrangheta' v zemi na slovenskou vládu. Reportéři bez hranic si však všímají i setrvalých výpadů expremiéra Fica proti novinářům stejně jako trvalé snahy o zpřísnění legislativy omezující svobodu médií.

Polsko pokleslo v indexu o čtyři příčky na 58. místo. Reportéři bez hranic soudí, že v rámci už několik let trvajícího projektu dominantní Strany práva a spravedlnosti o ideologickou reformu Polska je omezení svobody tisku jedním z hlavních cílů. Veřejnoprávní média se pozvolna mění v hlásné trouby vlády a mají hájit především národní zájmy.

Nepřekvapí rovněž pokles Maďarska o dva stupínky na 73. místo. Systematický tlak strany Fidesz a osobně Viktora Orbána získat pod pří-

moou kontrolu všechna média (tomuto tématu se věnujeme v jiném textu na str. 7) přímo souvisí se stále častěji proklamovanou snahou maďarského premiéra nahradit liberální demokracii nacionalisticky orientovaným a autoritářským systémem vlády.

Další přesuny v žebříčku

Úroveň svobody tisku ve Spojených státech (45. místo, pokles o dvě příčky) sloužila dlouhá desetiletí jako vzorový model, zejména díky roli prvního dodatku americké ústavy. Už během kampaně Donalda Trumpa však začaly sílit útoky na média jako instituci a žurnalisty jako jednotlivce. Americký prezident začal tradiční média označovat jako „fake news“, nezakrytě protežuje jeho vládě nakloněné televizní síť (Fox) a bezohledně využívá sociálních sítí k šíření zcela neověřených dezinformací.

Z významných zemí své postavení v indexu naopak zlepšily 15. Německo (+1), 18. Kanada (+4), 28. Jižní Afrika (+3) nebo 33. Francie (+6) a 46. Itálie (+6).

Economia má čtyři Novinářské ceny

Nadace Open Society Fund Praha letos předávala už po osmé Novinářské ceny za kvalitní českou žurnalistiku. Na slavnostním vyhlášení 3. května 2018 byly oceněny počiny, které mají důležitý význam pro fungování a rozvoj demokratické společnosti. Celkem dvanáct ocenění získali žurnalisté v kategoriích psané, audiovizuální a online žurnalistiky. Organizátor vyhlášoval ceny ve spolupráci se Syndikátem novinářů ČR.

Čtyři ceny zaměřily do mediálního domu Economia. První si v kategorii inovativní on-line žurnalistika převzal tým Aktuálně.cz za unikátní grafiku o dezinformacích, kterou dlouhé týdny připravovali Nikita Poljakov, Lukáš Prchal, Jakub Zelenka a Jiří Kropáček. Na základě systematického sledování fenoménu falešných zpráv v Česku i ve světě žurnalisté obsáhli téma v celé jeho šířce, přičemž propojili psanou, datovou i audiovizuální žurnalistiku.

Za vydavatelství Economia uspěl i moderátor DVTV Martin Veselovský. Ocenění mu tentokrát vynesl rozhovor s poslancem KSČM Zdeňkem Ondráčkem, který se uskutečnil loni v prosinci před Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR a týkal se jeho zásahu jako příslušníka pohotovostního pluku Veřejné bezpečnosti během Palachova týdne v lednu 1989.

Dvě ceny získali novináři týdeníku Respekt.

Loňský držitel ceny Tomáš Lindner letos bodoval s textem o uprchlících v Jordánsku, kterým tak navázal na dřívější úspěch se seriálem o migrantech. Porota ocenila i jeho kolegu Ondřeje Kundru za článek o ruských vazbách prezidenta poradce Martina Nejedlého. Na Kundrově textu porotce zaujalo, že umožňuje čtenáři vytvořit si o jedné z klíčových postav Hradu dobrý obrázek a nabídnout do té doby neznámé informace.

Do seznamu oceněných, který otiskujeme celý v boxu u článku, se zařadila také Saša Uhlová, resp. její text Hrdinové kapitalistické práce zveřejněný na serveru A2larm.cz. Porota ocenila poctivou sondu do náročných životních podmínek lidí pracujících za minimální mzdu zvláštní cenou.

Nominace do soutěže o nejlepší žurnalistické práce roku 2017 mohla posílat široká veřej-

nost, redakce i novináři samotní. Příspěvky musely být uveřejněny v České republice od 1. ledna do 31. prosince 2017. Nominované příspěvky hodnotili nezávislí odborníci, osobnosti mediálního, kulturního, neziskového i akademického sektoru, které jsou pro každou kategorii zvlášť jmenovány Radou soutěže Nadace OSF. V každé kategorii získal vítěz cenu společnou s odměnou 20 000 Kč. Osmý ročník soutěže Novinářská cena 2017 vyhlášovala Nadace OSF ve spolupráci se společnostmi Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation Bratislava, NEWTON Media a.s., Konrad-Adenauer-Stiftung, Syndikát novinářů České republiky, Ashoka Česká republika, Velvyslanectví USA v České republice, Nadační fond rodiny Orlických a Nadační fond nezávislé žurnalistiky.

Šéfredaktor ČRo Plus Petr Šabata: Snižovat váhu profese žurnalisty je nebezpečné

Zkušený novinář Petr Šabata šéfuje stanici mluveného slova Český rozhlas Plus od letošního března. Předtím působil jako vedoucí programu ČRo Radiožurnál. V minulosti také vystřídal několik deníků v ČR i na Slovensku. Co pro něj znamená kvalitní žurnalistika? Neprospělo by Českému rozhlasu více žen ve vedení? Jak se veřejnoprávní média staví k extrémním politickým hnutím a co znamená pro investigativní žurnalistiku vražda slovenského novináře Jána Kuciaka?

● Martin Melichar

Jak byste definoval roli veřejnoprávního rozhlasu v demokratické společnosti?

Veřejnoprávní média mají tu výhodu, že se nemusejí hnát za co největším počtem posluchačů, potažmo diváků. Jejich prvotním úkolem je odvádět novinářskou práci pořádně. Když to vztáhnou ke zpravodajství Českého rozhlasu, tak jsme sice rychlé médium, ale naší hlavní ambicí není být v éteru první, ale být první se spolehlivou a ověřenou informací. Často v newsroomu pracujeme na důkladném ověřování informace, která je už v éteru. My tuto informaci odovysíláme až ve chvíli, kdy ji máme potvrzenou, což je důležitá služba veřejnosti. Posлуhač má jisto-

tu, že na vše, co se odovysílá v rámci Českého rozhlasu nebo České televize, se lze spolehnout. To představuje v situaci zmatení informací, žánrů, názorů, pravdy a nepravdy informační jistotu.

Za pět let se z ČRo Plus stala celkem etablovaná stanice s průměrnou denní poslechovatostí 76 tisíc lidí. Česká veřejnoprávní média jsou známa tím, že se ráda snaží lákat diváky a posluchače, i když to vzhledem ke způsobu financování na rozdíl od soukromých stanic tak úplně nepotřebují. Důraz by měl být kladen hlavně na kvalitu, o které jste hovořil.

Jste s počtem vašich posluchačů spokojen a odpovídá to podle vás intelektuálnímu rozvrstvení lidí ve společnosti?

S počtem posluchačů samozřejmě spokojen nejsem. První problém ČRo Plus je v pokrytí, naše stanice se nedá všude komfortně poslouchat, ale na tom Český rozhlas postupně pracuje. Určitě také máme rezervy v kvalitě programu. Podle našeho sloganu „když chcete vědět proč“ ještě neodpovídáme přesně a správně na všechny otázky, které si naši posluchači sami kladou. Samozřejmě ambicí ČRo Plus, ale i ostatních stanic Českého rozhlasu, je mít co největší počet posluchačů, to máme i v kodexu i v zákoně. Děláte-li kvalitní žurnalistiku, do které koncesionáři investují, tak je jediné dobře, když se k ní dostane co největší počet lidí. Je to pro nás důležitá ambice.

Šéfredaktorem ČRo Plus jste od letošního března. Jak plánujete stanici rozvíjet?

Stanice je nastavená dobře. Vznikla před pěti lety z více produktů, které v rámci Českého rozhlasu fungovaly. Teď má konečně určitou tvář a původní jizvy už nejsou téměř patrné. Mým plánem je vytvořit program, který má od rána do večera sedm dnů v týdnu jistou logiku. Rád bych, aby vlajkové pořady jako jsou Názory a argumenty, duel Pro a proti nebo Interview Plus, byly ještě kvalitnější; aby také žánrově a kvalitou odpovídaly poptávce našich velmi náročných a kritických posluchačů. Stojíme na čtyřech pilířích, což je politika, ekonomika, věda a společnost, kde dáváme prostor i menšinám a specializovaným tématům. Naše posluchače nejvíce zajímá politika, tudíž do budoucna rozšíříme její pokrytí a analýzu. Velký prostor v českém rozhlasovém éteru je pro kvalitní ekonomickou žurnalistiku, což je velmi těžká disciplína, ale pro posluchače našeho typu zcela klíčová. Chceme také zpřesnit referování o vědě.

Pojďme trochu rozebrat vaši programovou nabídku. V jakém poměru akcentujete zahraniční a domácí zpravodajství?

Přesně změřeno to nemáme, ale z průzkumu u našich posluchačů vyplývá, že chtějí poměr padesát na padesát.

Typickým posluchačem ČRo Plus i stanice ČRo Radiožurnál je muž. U vás se jedná o trochu starší muže než v případě Radiožurnálu. Nesouvisí uvedená skutečnost trochu s tím, že jsou ve vedoucích funkcích Českého rozhlasu převážně muži? Zvlášť program Radiožurnálu

Petr Šabata

se často zaměřuje na muže. Neprospělo by Českému rozhlasu více žen ve vedení?

Osobně jsem velkým zastáncem žen ve vedení korporací. Na druhou stranu si nemyslím, že třeba zpravodajství, kde jsou ve vedení skoro samí muži, by mělo negativní vliv na program, který v důsledku naše posluchačky odrazuje.

Pokud se dostane do Poslanecké sněmovny ČR extrémní politického hnutí, jako například nyní SPD Tomia Okamury, mělo by v médiích dostávat stejný prostor jako ostatní strany, nebo by ho měla média spíše ignorovat?

Média veřejné služby nemohou taková hnutí vytěšňovat. Je to reprezentace části populace vyjádřená ve svobodných volbách. Něco jiného je politický provoz, ale my nejsme politická strana, jsme Český rozhlas veřejné služby. Tudíž musíme dávat prostor i stranám typu SPD. Problém je, že oni často na naše pozvánky do pořadu vůbec nereagují.

Odbočím teď k soukromým médiím. V poslední době poměrně agresivně politicky agituje na TV Barrandov její majitel Jaromír Soukup. Jde sice o privátní kanál, ale neměl by i zde fungovat jistý druh regulace politického obsahu?

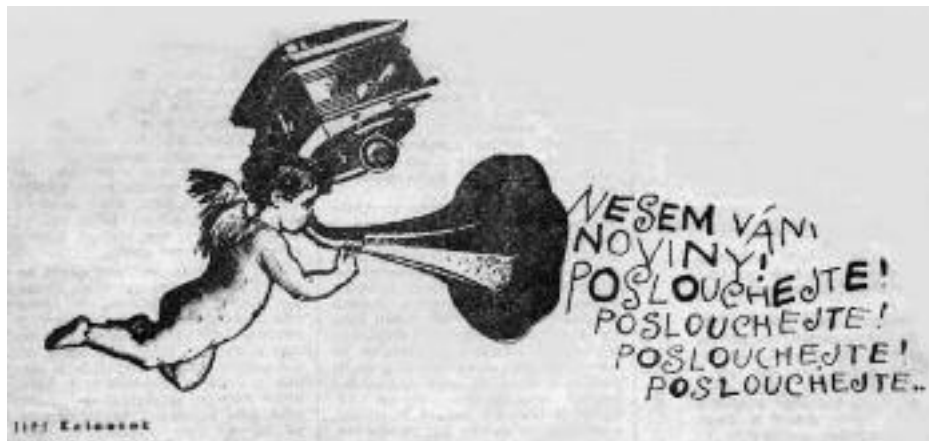
Samozřejmě pro ně musí platit stejná pravidla jako pro všechny ostatní vysílatele. To znamená, že Rada pro rozhlasové a televizní vysílání by se měla jeho programem zabývat a zhodnotit ho, například jeho útoky na Českou televizi. Pokud je počínání Jaromíra Soukupa v mezích zákona, tak si může dělat, co chce. Sleduje tím svůj zisk. Podle mého názoru to provádí docela šikovně, za minimum nákladů má hodně muziky, pravidla nicméně dodržovat musí.

Zpátky k rozhlasu. I když jde o poměrně konzervativní médium, v poslední době se snaží držet krok i s online médii díky aktivitě na sociálních sítích, mobilním aplikacím a dalším aktivitám. Mění se v důsledku toho trend přemýšlení a práce rozhlasových novinářů?

V tomto ohledu se nemění. U nás je primární vysílání. To znamená, že reportér, editor i šéfové při plánování v první řadě sledují, jaký bude výsledek pro vysílání. Pokud je kapacita a příležitost, která si říká o fotogalerii nebo video k článku na webu irozhlas.cz, tak to reportéři udělají, ale prvořadé je vysílání.

Nedávno jsme byli svědky kauzy uvnitř Českého rozhlasu. Šlo o kritické reportáže Janka Kroupy o firmě Agrofert. Kroupa a generální ředitel ČRo René Zavoral si přes média vyměňovali poměrně ostré názory. Kroupa se zastala mnoho zaměstnanců. Kam se kauza vyvinula a jaká je teď v Českém rozhlasu atmosféra?

Vyvinula se ve společné prohlášení generálního ředitele Reného Zavorala a šéfa zpravodajství Jana Pokorného, pod kterého spadá investigativní buňka, stejně jako i lidé ze zpravodajství, kteří se Janka Kroupy zastali. Toto prohlášení bylo velmi racionální a ulámalo hrany napjaté situaci. Od té doby je v Českém rozhlasu klid a řada lidí už si na tento konflikt ani nevzpomene, podmínky pro práci máme komfortní.

Dostal jste jako šéfredaktor jedné z hlavních zpravodajských stanic ČRo od generálního ředitele nějaké speciální pokyny, jak o papírově bývalých firmách Andreje Babiše referovat?

Vůbec ne. Tehdy jsem byl vedoucím programu na Radiožurnálu a dál jsme i v průběhu konfliktu pracovali na věcech, které pokrývaly problém firmy Agrofert.

Do některých českých médií a novinářů se rád navází prezident Miloš Zeman. Měla by takto proti žurnalistům hlava státu vystupovat?

Je to mrzuté. Miloš Zeman nerozlišuje mezi novináři, kteří dělají svoji práci špičkově, a mezi těmi, kteří ji dělají mizerně. Snižovat váhu profese žurnalisty jako celku je nebezpečné, protože jde o profesi důležitou pro demokratický systém.

Vy jste před Českým rozhlasem působil hlavně v tištěných soukromých denících v Česku nebo

na Slovensku. Cítíte rozdíl mezi prací novinářů ve veřejnoprávním a soukromém sektoru?

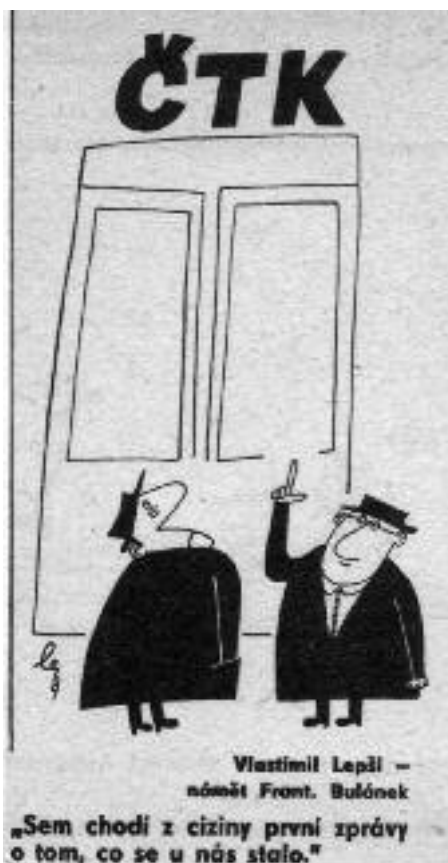
Měl jsem vždy štěstí v tom, že jsem měl velmi slušné a osvědčené vydavatele. Takže mohu říci, že jsem sice pracoval v komerčních, ale svoji povahou veřejnoprávních a seriózních médiích. Ti vydavatelé eliminovali všechny politické, ekonomické a další tlaky. V komerčních médiích máte velkou motivaci vydělat si na samotný provoz, což funguje výborně. To ve veřejnoprávních médiích není, což je na jednu stranu výhoda, na druhou stranu je o motivaci méně.

Ale v roce 2014 jste se stal zástupcem šéfredaktorky slovenského deníku Sme Beáty Balogové, když ho převzala finanční skupina Penta. Na protest proti tomuto převzetí odešla téměř celá redakce v čele s Matúšem Kostolným. Opravdu jste věřil, že Penta nebude zasahovat do obsahu?

Věřil, protože jsem znal tehdejšího vydavatele Petera Vajdu, který bohužel zemřel. Znal jsem i generálního ředitele vydavatelství Alexeje Fulmeka, šéfredaktorku Balogovou a některé redaktory, kteří v redakci zůstali. Věděl jsem, že jdu do podniku, který je sice riskantní, ale slušný. Jména Vajda a Fulmek mi zaručovala to, že Penta nemá šanci zasahovat do obsahu a to se také potvrdilo. Ve výsledku na tom Slovensko vydělalo, protože má i nadále významnou mediální instituci SME a navíc zajímavý Denník N v čele s Matúšem Kostolným.

Slovenské mediální prostředí znáte velmi dobře. Změní podle vás vražda novináře Jána Kuciaka práci investigativních žurnalistů? Tuto otázku můžeme samozřejmě vztáhnout i na české mediální prostředí.

Na Slovensku Kuciakova vražda vyústila v politickou krizi, která provětrala zatuchlou koaliční vládní politiku. Mám na mysli premiéra Fica a ministra vnitra Kaliňáka. Do redakcí se naválily stovky tipů na různé kauzy, což byl velký nápor na novináře. Zároveň se z toho zrodilo spousta důležitých popisů korupce, klientelismu nebo napojení šedé zóny na politiku. Myslím, že po prvním šoku slovenská investigativní žurnalistika ožila, respektive začala pracovat na plné obrátky, což zřejmě časem znovu opadne. Na práci investigativních novinářů na Slovensku se Kuciakova vražda nakonec nijak zvlášť neprojeví a jinde už vůbec ne.

„Haškologové“ v Lipnici Švejk je starší, než se předpokládalo

Od úmrtí slavného českého spisovatele, publicisty i novináře Jaroslava Haška letos uplynulo 95 let, od narození 135 let. V Lipnici nad Sázavou se při této příležitosti konala mezinárodní konference s názvem „Jaroslav Hašek, náš a světový“. O prvním květnovém víkendu se jí zúčastnili také zástupci Syndikátu novinářů Vysočina.

● Jaroslav Paclík

Švejk představuje i v dnešní době velký fenomén. Nejen o tomto dobrém vojákovi, ale také o Jaroslavu Haškovi, autoru slavné knihy přeložené do 58 jazyků světa, lze nalézt stále něco nového.

Literární historik Radko Pytlík například zjistil, že Švejk je o pár týdnů starší, než se předpokládalo. Informoval o tom na mezinárodní konferenci o Jaroslavu Haškovi v Lipnici nad Sázavou. Švejk se totiž objevil dříve v divadelní hře, než o něm vyšla první kniha.

A tak se přenesme do roku 1911. V hospodě Kravín na pražských Vinohradech tenkrát přemýšleli představitelé satirické politické Strany mírného pokroku v mezích zákona o tom, že by její program bylo vhodné „vytzužit“ ještě nějakým divadelním vystoupením. „Založili kabaret a v něm sestavili pásmo *Pevnost*. V této hře se poprvé objevuje postava Švejka,” prozradil Pytlík.

Sluhou Otce vlasti

Švejk tam vystupuje jako přihlouplý voják a sluha Karla IV. – Otce vlasti. „Ta postava je velice mlhavá. Zpívá takovou vlasteneckou píseň ‚Österreich, du edles Haus...‘, aby se zavděčil Karlu IV.,” popsal Radko Pytlík.

Hlavní zápletkou hry je historický spor mezi Rakouskem a Itálií, který se táhne právě z dob vlády Karla IV. „Musíte znát historii, abyste pochopili účinnost a vtípnost této postavičky,” usmál se literární historik s tím, že teprve za tři neděle po vzniku *Pevnosti* vzniká seriál začíná-

jící textem *Švejk táhne proti Itálii*, pod který se už podepsal Jaroslav Hašek. „Kdo v tom kabaretu přišel na to pojmenovat postavu Švejkem, to vám nemohu říct. Bylo to kolektivní dílo Josefa Macha, Františka Langer a Jaroslava Haška,” upozornil.

V letošním roce by chtěl Radko Pytlík dopsat další knihu o Jaroslavu Haškovi. Objeví se v ní rovněž nová zjištění o Haškových putováních. „On měl rád poznávání cizích krajín. Od mládí, prakticky od šestnácti let cestoval. A to ne s nějakým průvodcem a vybavením, nýbrž takřkajíc od vesnice k vesnici, od městečka k městu. Živil se pouze díky těm drobným, co měl, anebo tím, co si vyžádal, a v některých případech – by se dalo říct – vyžebal,” připomněl Pytlík.

Zaujala ho například Haškova cesta z roku 1904, která vedla proti proudu Dunaje do Rakouska, švýcarských Alp a končila v Tridentu. „Tam se zřejmě zúčastnil vojenského přijímacího,” zmínil historik.

Málem skočil do Vltavy

Zajímá ho i okamžik ze života Jaroslava Haška, který mohl skončit tragicky. Napsat o něm by chtěl v eseji nazvaném *Zabráněná sebevraždy*. Hašek se skutečně pokusil o sebevraždy 9. února 1911. Příčinou byly zřejmě domácí rozpory. „Šel po Karlově mostě, opíral se tam o zábradlí, dokonce prý lezl na kandelábr v jakémisi rozrušení myslí, protože nevěděl kudy kam. Přišel ale divadelní vlásenkář Eduard

Brauer, který ho chytil ze zadu a řekl mu, že život je krásný, že nesmí skočit do Vltavy,” popisuje Radko Pytlík.

Hašek podle něj velice těžce prožíval své manželské ztroskotání, byl i citlivá povaha. V ústavu pro choromyslné strávil tři neděle a z problému vzniklého na základě určitého přepětí se dostal. „Je propuštěn vyléčený,” uvádí se v chorobopise k datu 27. února 1911.

„Osud Jaroslava Haška není tak komický, veselý a tak šelmovský, jak si to někdy představujeme. Je to osud, který má na jedné straně komiku a grotesku, a na druhé i tu tragiku,” upozorňuje Pytlík. Hašek byl podle něj také nadprůměrně nadaný, než aby byla jeho doba schopna nadání ocenit a pochopit.

Jak vzniklo přijetí Švejka?

Bádání o Haškovi není jednoduché. Radko Pytlík například po více než 50 letech zjišťování informací o spisovateli a novináři přišel na to, že je zcela na začátku. „Vlastně o Haškovi téměř nic nevíme,” podotýká muž, jenž letos oslaví devadesátiny.

Dary k jubileu dostal dopředu už i na mezinárodní konferenci v Lipnici nad Sázavou. Například žulovou sošku *Toulavá pasačka* od známého havlíčkobrodského sochaře Radomíra Dvořáka. Název díla je přiléhavý. Pytlík totiž již v roce 1971 vydal o Jaroslavu Haškovi knihu *Toulavé house*.

Oslava se konala v lipnickém hostinci U České koruny, v prostorách, kde kdysi Jaroslav Hašek psal. V současnosti restaurace s penzionem patří rodině Haškových.

Záhadou například stále zůstává, proč se postava vojáka jmenuje zrovna Josef Švejk. „Rozhodně to nebylo proto, že by Hašek chodil po pražské ulici Na Bojišti a popisoval nějakého místního řemeslníka, obchodníka se psy nebo kramáře. Ten Švejk je otázka nápadu – parodického – proti rakouskému mocnářství,” soudí Radko Pytlík.

Do komůrky a mázhausu

V doprovodném programu mezinárodní haškovské konference v Lipnici nad Sázavou byla také prohlídka místního státního hradu. Z kdysi honosné gotické rezidence by asi už teď zbývaly jenom ruiny, nebýt třeba i osobnosti Jaroslava Haška.

Minulému režimu nebyl spisovatel trnem v oku. Naopak za komunismu vznikl i záměr, že v lipnickém hradu bude sídlit světové muzeum humoru. Uskutečněn nebyl, ale z pevnosti se v roce 1958 stala národní kulturní památka.

O opravy se v té době starala firma Arma-

Vnuč Jaroslava Haška Richard Hašek s literárním historikem Radko Pytlíkem

beton. To mluví za vše o materiálu, jaký při rekonstrukci hlavně používala, ale hrad se takovým způsobem podařilo zachovat pro další generace.

Jaroslav Hašek při svém pobytu na Lipnici dělal i hradního průvodce. Přes vedení Klubu československých turistů pak Hašek také apeloval na pracovníky památkové péče, aby si dávali pozor na hledače pokladů a jedince, kteří lipnický hrad ničí. „Na různých místech byly učiněny pokusy prokopávat podlahy k nalezení ‚tajných chodeb‘ do Německého Brodu, do Humpolce od různých blbů,“ informoval Hašek v létě 1922.

Hašek dostal klíče k hradu od tehdejších majitelů – Klubu československých turistů. Sice se tehdy s návštěvníky do budov kvůli jejich zchátralosti nechodilo, i tak ale některé Haškovy prohlídky trvaly tři hodiny. Jiné však (když spisovatel popíjel, něco psal a lidé ho vyrušili, nebo neměl náladu) byly hodně krátké. „No, co byste chtěli vědět! Tady spali, tady žrali, támhle srali. Na shledanou,“ zabručel prý Jaroslav Hašek.

Na hradě s přáteli i hodoval. Podle stolu a židlí, které stávaly v tamním mážhausu (rozměrná gotická místnost, kde se konzumovalo pivo – pozn. red.), si Hašek nechal ve svém domku pod hradem udělat kopie. V mážhausu napsal i některé své povídky.

Na hradě mají také expozici Haškova komůrka. Mimo jiné tam visí i kopie obrazu, který Hašek namaloval 11. dubna 1922 ve tři hodiny v noci. Je na něm jeho přítel, malíř Vladislav Panuška. Panuškův otec mimochodem Haška do Lipnice roku 1921 přivedl. Dalším častým lipnickým hostem byl spisovatel Zdeněk Matěj Kuděj.

V Lipnici funguje také Památník Jaroslava Haška. V domku pod hradem spisovatel bydlel se svou druhou ženou Šurou, obývali jednu světničku. Tam tentokrát kroky účastníků konference nesměřovaly, někteří se alespoň vyfotografovali s postavami Švejka a Haška stojícími před stavením.

Pomoc od bolesti kolen

„Na konferenci přijeli přátelé nejen z Česka, ale i ze Slovenska, Polska a Maďarska. I za Ukrajinu a Norsko tady byli zástupci. Snažili jsme se také, aby do programu vstoupil i externí moment, což bylo spojení telemostem přes projektor a plátno do Ameriky – se Zeny Sadlonem, dosud posledním překladatelem Švejka do angličtiny,“ pochvaloval si účast na akci její hlavní pořadatel Richard Hašek, vnuk slavného spisovatele.

Dorazil kupříkladu i Alexandr Drbal, který se věnuje Haškovi a Švejkově už asi 60 let. Mapuje například místa, kde se nacházejí sochy nebo jiné památky. „V ukrajinském městě Kryvyj Rih je ulice Jaroslava Haška od roku 1975. V polské Chroberzi mají dřevěnou sochu s basreliefem Švejka,“ uvedl některé příklady.

Problém se podle něj objevil v Oděse. „Tam sošku Švejka u restaurace Gambirinus nejprve vloni ukradla žena, která ji chtěla prodat. Na to se přišlo. Podruhé byla socha ukradena letos

19. února a dosud nebyla objevena,“ zmínil Drbal na konferenci v Lipnici.

Podle Richarda Haška neměl jeho slavný děda v České republice dlouho žádné oficiální místo nebo prostor, kde by byl zviditelněn. V cizině to bylo jiné.

Situace se ale změnila. Pomníků Haška či Švejka se v tuzemsku několik objevilo. Stojí nejen v Lipnici nad Sázavou, ale třeba i v Kralupích nad Vltavou nebo Putimi. K tomu putimskému se přitom váže pověra – kdo pohladí Švejkovu levou nohu, toho prý přestanou bolet kolena.

Nor pátrá v archívech

Mezi velké „haškology“ patří také Nor Jomar Hønsi. Ten jde mimo jiné po stopách jednotlivých postav z románu o Švejkově. „Několik osob, které se staly předlohami, známe. Například Lukase, Sagnera nebo Bieglera. Jsem ale přesvědčen, že jich existuje ještě víc. Musíme porovnávat například seznamy vojáků 91. pluku a ty jsou obrovské,“ uvedl osmapadesátiletý seveřan. Čerpá hlavně ze tří archivů – válečného ve Vídní, vojenského ústředního a literárního v Praze. „Jsou tam nádherné věci,“ ví Jomar Hønsi.

Není žádný překladatel nebo literární historik. Pracuje jako IT inženýr a developer. Jak se dostal ke Švejkově? „Přečetl jsem si jednou tu knihu a zjistil, že je geniální, jak v ní Hašek odkrývá ty blbosti ve společnosti. Dělá to geniálně jako humorista. Ve Švejkově je i tolik detailů – místopis, instituce, osobnosti...“ uvedl Nor, který se naučil česky. Na téma Švejk má i vlast-

Kresba Karel Trinkewitz

ní webovou stránku. „Mám práci na celý život,“ říká s úsměvem.

Za pět let by se měly konat větší oslavy Haškových výročí. Uplyne sto let od jeho úmrtí. „Do té doby se dá dělat všechno možné. Budeme dál bádát, dávat dál k dispozici Českou korunu jako ‚intelektuální gastronomické středisko‘. Ona dala druhý, třetí a čtvrtý díl Švejka,“ povídá Richard Hašek. Zdokonalování je podle něj jedna věc, hlavní je ale prý něco jiného: „Abychom upevňovali vztahy v duchu myšlení Jaroslava Haška a nedělali z toho jen filozofii, ale také aby byla sranda,“ uzavírá s připomínkou důležitého lidového rozměru Haškovy tvorby.

Autor je předsedou Syndikátu novinářů Vysochy a redaktorem MF DNES v Jihlavě

Kam chodí Švejkově příznivci

Památník Jaroslava Haška

Nachází se v domku, ve kterém Jaroslav Hašek bydlel. Stavení stojící kousek pod hradem opravil, ale obýval se svou druhou ženou Šurou pouze jednu místnost. Expozice je zde od roku 1959, před 35 lety přitom došlo k její instalaci. Nejcennějším exponátem jsou Haškovy hodinky. K vidění jsou třeba i replika rakousko-uherské uniformy nebo mobilní dřevěný Haškův hrob sochaře Radomíra Dvořáka. Památník je v dubnu, květnu, červnu, září a říjnu otevřen v sobotu, neděli a ve svátky od 10 do 16 hodin, v červenci a srpnu pak ve stejných časech, ale už denně kromě pondělků. Návštěva mimo uvedenou dobu se dá domluvit na lipnickém obecním úřadě.

Hostinec U České koruny

V restauraci jsou kachlová kamna, piano a řada rekvizit z doby působení Jaroslava Haška. Když tam slavný spisovatel přebýval, patřila hospoda rodině Invaldových. Hašek tam nejen psal Švejka, ale i bavil hosty. Také třeba paní Invaldové radil, jak a čím okořenit omáčku.

Hřbitov

Lipnice nad Sázavou má dva hřbitovy. Prvním je starý hřbitov, který se nachází pod Bílou věží a už se na něm nepohřívá. Na tomto hřbitově je v pravém horním rohu i hrob Jaroslava Haška. Kromě něj jsou na hřbitově mimo jiné i pomník obětem první světové války, pomník obětem druhé světové války a hrob obětí druhé světové války. Na hřbitově se pohřbívalo do roku 1952, kdy byl zřízen nový hřbitov. Ten se nachází jihozápadně od centra obce v blízkosti fotbalového hřiště.

Hlava XXII

Mohutný pomník Jaroslava Haška stojí na louce těsně vedle silnice mezi Lipnicí a Dolním Městem. Osmnáctitunovou hlavu z lipnické žuly vytvořil opět sochař Radomír Dvořák. Monument pojmenoval Hlava XXII podle slavného protiválečného románu amerického spisovatele Josepha Hellera.

Konference v Lipsku Experti srovnávali mediální systémy Německa a Francie

V saském Lipsku se na konci dubna sešli mediální, političtí a akademičtí odborníci v rámci 20. ročníku akce Mediální dny středního Německa (Medientage Mitteldeutschland – MTM). Jedním z hlavních témat prolínajícím se mnoha diskusními panely byla role veřejnoprávních médií v Německu a ve Francii. Současné nastavení veřejnoprávních i soukromých médií převzala velká část středo- a východoevropských zemí právě z Německa a Francie.

● **Martin Melichar**

Obě země dlouhodobě diskutují o výhodách a nevýhodách nastavených systémů médií veřejné služby. Zatímco v Německu řeší výběr koncesionářských poplatků speciální centrála (GEZ – Gebühreneinzugszentrale) zřízená společenstvím všech veřejnoprávních vysílatelů, ve Francii putují koncesionářské poplatky k médiím přes ministerstvo financí. Stát tím dostává určitou možnost veřejnoprávní média ovlivňovat. Historicky toto nastavení souvisí i s politickými systémy obou zemí, ve Francii se dlouhodobě prosazuje centralismus, zatímco v Německu federalismus.

„Ve Francii řídí financování veřejnoprávních médií stát, to však neznamená, že by francouzští novináři z těchto institucí referovali pouze provládně. Svou nezávislost si stále udržují. Ve Francii existuje velmi silné názorové vymezení zleva doprava napříč médií, od tisku po internet, bez ohledu, zda jsou státní nebo je zřizuje soukromý mediální koncern,“ obhajovala systém francouzských veřejnoprávních médií Isabelle Bourgeoisová z Centra současných německých studií, která se dlouhá léta srovnáváním německého a francouzského systému zabývá.

Připoutání státu k médiím ve Francii je zřejmě už z výchovy tamních žurnalistů. Zatímco v Německu se jedná o poměrně volné povolání, které mohl a může dělat praktický každý, ve

Francii by měl každý novinář před nástupem do praxe absolvovat studium žurnalistiky na některé z prestižních škol, například na pařížské Sorboně nebo Centre universitaire d'enseignement du journalisme ve Štrasburku.

„Tradičně na těchto a jiných institucích studují nejen budoucí novináři, ale také politici. Tím vznikají silné vazby mezi těmito profesemi už v době studií,“ prohlásila profesorka Barbara Thomášová z Univerzity v Bochumi. Dodala, že vědět znamená mnoho a pouze ten nejvyšší z nejvyšších vládně vědění. Narážela tím na prestiž těchto francouzských institutů, kde se na svou kariéru politiků a novinářů připravují jen ti nejtalentovanější. Podle ní nejdůležitějším kri-

teriem médií jak v Německu, tak ve Francii, je hodnověrnost. Zatímco v Německu je značný rozdíl mezi privátními a veřejnoprávními médií, ve Francii je důvěryhodnost v obou typech médií zhruba na stejné úrovni. Souvisí to i s výše uvedeným faktem, že pouze vybraní absolventi se mohou stát novináři.

Emanuel Suard z francouzsko-německého kanálu ARTE (v minulých letech byl také předobrazem při budování veřejnoprávní stanice ČT art) uvedl, že média ve Francii nemají na publikum zdaleka takový vliv jako u sousedních Němců. Dále řekl, že zatímco v Německu chrání média a jejich nezávislost tradičně silné odbory, ve Francii je to stát; a podle Suarda tyto dva systémy nastavení v obou zemích velmi dobře fungují každý po svém.

„Ve Francii jsme na státu nezávislí, i když jsou jím veřejnoprávní média financována. Náš systém není například tolik strukturovaný jako v Německu. Prostě si lze udržet nezávislost, i když vám stát přerozděluje finance. V Německu máte silné odbory, které média chrání, ve Francii máme jiný systém udržení nezávislosti, v tom je velký rozdíl,“ tvrdí Suard.

I přes určité spory mezi francouzským a německým systémem jsou každopádně oba velmi inspirativní nejen pro českou mediální krajinu. Těžko předvídat, zda se za současných podmínek někdy Německu nebo Francii my či naši výchozí sousedé přiblížíme.

Sempé – mistr kresleného humoru v Praze

Svým způsobem velevýznamná. Tak lze jedním slovem označit výstavu „Sempé“ ve Ville Pellé v Praze-Bubenci. Tak rozsáhlou expozici díla zahraničního karikaturisty na našem území jsme nezažili od časů Jeana Effela – shodou okolností též z Francie a též ještě za autorova života.

Jean-Jacques Sempé (86 let) sice osobně na vernisáž nedorazil, ale zastoupili ho jeho pařížští galeristé, kteří české kurátorce Kláře Voskovcové vyšli vstříc a kromě atraktivní části věnované dětskému hrdinovi „Malému Mikulášovi“ (Sempého kresby vycházely před rokem 1989 také v dětském časopise Ohníček – pozn. red.) poslali do Prahy i výběr kreslených vtipů,

kterými Sempé proslul ve světě dospělých. Především rozměrných obrazů plných lidiček pod detailně propracovanými kresbami vysokých budov nabízí budova dva velké sály. Nechybí ani výběr z drobných vtipů, které už před půl stoletím přetiskovaly české časopisy, aniž by se obtěžovaly doprovodit je jménem autora – šlo přece o vtipy „ze zahraničního humoru“. Ty celostránkové, a proto nejprokreslenější vtipy tvořené pro známý týdeník „Paris Match“, anebo Sempého barevné obálky proslulého „New Yorkeru“, jsme ale dlouho znát nemohli. Na výstavě najde divák i ukázky těch, které vyšly až v poslední době!

Kromě tradičně nabitě vernisáže, kde její

návštěvníci „přetékali“ až do zahrady, byl nečekaně slušný zájem i o první z komentovaných prohlídek. Spolu s kurátorkou provázel znalec tohoto žánru Ivan Hanousek desítky zájemců téměř dvě hodiny celou expozicí. Vyzdvihl při tom fakt, že sám pařížský karikaturista nepovažuje vtip za nějaký „nižší“ výtvarný žánr a naopak se právě k autorství kresleného humoru pro tištěná média hrdě hlásí. Píše se o tom dlouze a důkladně v originálním výstavním katalogu ve formátu novin, který je k dispozici zdarma. Přesvědčit se o tom mohou diváci až do půlky letošního července.

Kreslíři Mediažurnálu: Satira z roku 1968

Nechci nijak zlehčovat úlohu kreslené satiry v éře pražského jara (a léta a podzimu) roku 1968. Naopak – měla daleko větší místo v tištěných médiích (tehdy: v hromadných sdělovacích prostředcích). A také až úžasný ohlas a dopad. Vždyť tehdy se na rok a kousek otevřelo okno umožňující vystřelit šípy aktuálního humoru tam, kam to bylo třeba.

● Ivan Hanousek

Ale musím zlehčit, tedy spíš ulehčit dnešním čtenářům-divákům její pochopení. Ujasnit smysl vtipu a snad i připomenout atmosféru a výrazivo tehdejší politické scény. Představit tak i několik autorů dobových kreseb. Vždyť už si „medi“ – až na Jana Vyčítala – v karikaturistickém ráji plném nosatých panáčků.

Vysvětlovat kreslený vtíp je něco strašného (tím ho zabijete) a ve slušném prostředí i neslušného. Jenže v černobílém světě tehdy zavedených novinových frází a politických funkcí či orgánů se dnešní publikum už těžko může orientovat. Spočítal jsem, že ani dnešní šedesátník prostě nemohl mít příležitost si zmíněnou dobu s námi plně prožít. Tady je výsledek...

Abychom dodrželi letošní „osmičkové“ výročí: Narodil-li se občan v roce 1958, pak mu bylo při pražském jaru deset a v roce 2018 dosáhl šedesáti let. Samozřejmě se kdekdo mohl při dospívání setkávat s následnými dozvuky, jistě něco slyšel od rodičů a něco jiného zase ve škole. A není vyloučeno, že se doma opatrovala zvláštní srpnová „svobodná vydání“ různých časopisů. Vždyť moji rodiče měli pečlivě uschovány předválečné rozměrné noviny s černým orámováním a s iniciálami TGM na titulní straně... Má vnoučata snad jednou objeví pár výtisků novin, kde jsem osobně sázel k svým článkům titulky...

V srpnu 1968 mi to opravdu nepřipadalo jako výhoda; na samém startu novinářské kariéry (končil jsem 4. ročník Fakulty sociálních věd a publicistiky UK) místo práce v progresivní redakci být přidružen vojenským pučem. Ale teď je z toho přímo luxusní zboží! Kdo může vzpomínat, jak brzy po ránu na vlastní oči sledoval Na Poříčí příjezd hřmotných tanků, obsazené redakce Rudého práva samopalníky, rozmístění kulometčích po okolních střechách, následné vyvedení šéfredaktora, jeho nácpaní do obrněného transportéru a rychlý odjezd na neznámé místo?

Jenže to, co jsem cítil při pohledu z protějšího chodníku, nelze z takového popisu bez vysvětlujících vět vůbec pochopit. Agresory nebyli Američani, jak nás učili, ale Rusové. Soudruha Oldřicha Švestku neodvezli vojáci do vězení, ale za ochranný plot sovětské ambasády... Pražské jaro skončilo 21. srpna 1968, i když my v redakcích, tiskárnách i na ulicích jsme usilovně pracovali ještě týden, než se vše definitivně zhroutilo po návratu našich zdecimovaných „progresivních sil“ z Moskvy.

Kreslené vtípy, dosud jen střídavě podporující nový směr komunistické politiky, a ještě

pořád nezvyklé na absenci cenzury, rázem ztratily dosavadní ostych. Karikatury získaly náhle „západní“ – tedy mezinárodní – charakter, pokud jde o styl kresby i přístup k tematice. Hlavními zdroji informací v té době byly Československý rozhlas a Československá televize, ale karikaturisti působili samozřejmě v denících a v týdenících... Ti nejlepší kreslili už od jara aktuální satiru pro Literární listy (a Listy), pro Mladý svět a do prestižního Reportéra, do Studenta, do MY 68 (a MY 69), ale také do sobotních příloh deníků; a v tomto pro karikaturu „požehnaném“ roce prorazili i na stránky Dikobrazu a do od podzimu 1968 nových titulů Zítřek a Svět práce.

Do 2. letošního čísla Mediažurnálu jsme vybrali z archivu vtípy pokud možno ty nejzajímavější z hlediska srozumitelnosti. Současně se snahou o zveřejnění vtípů od tehdy nejznámějších a též nejlepších autorů. Lidák, Jiránek, Vyčítal, Jelínek, Kalousek, Malák, Steiger, Kantorek a řada dalších se zprvu pozitivně vyjadřovali k „nástupu progresivních sil“, k „obrodnému procesu“ a k „demokratizaci“. Ale pak naopak negativně k okupaci, návratu „konzervativců“ a následně „abnormalizaci“ (úředně ovšem nazývané „normalizací“ či „konsolidací“) poměrů pod vedením „promoskevské“ a „husákovskobilakovské“ komunistické strany. Popravdě přiznáváme, že z posrpnových kreseb se vybíralo snáze.

S výjimkou Malákova portrétu *Dubčeka* vynecháváme vtípy s konkrétními politiky té doby a preferujeme ty kresby, které se týkaly tisku, televize a rozhlasu.

Takže jen letmo k některým z nich: slavil se *Den tisku* (a vyznamenávali se ti režimů nejdodanější soudruzi). Při výpadku vysílání se na obrazovce objevoval nápis *Porucha není ve vašem přijímači; státní Československá tisková kancelář* (ČTK) byla před rokem 1968 základním sítem cenzury. Tatarská stanice z jednoho vtípu se ve skutečnosti nazývala „Vltava“ a okupanti

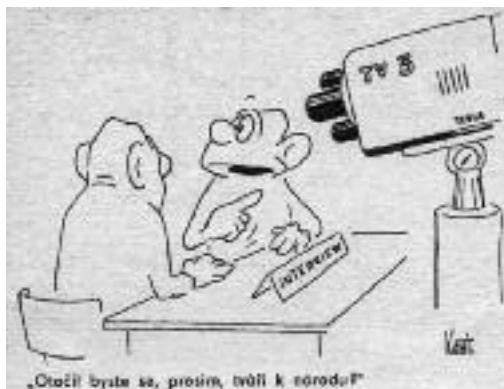
jejím prostřednictvím mínili zdejší obyvatele vychovávat. Jenže jejich čeština byla spíš zábavná a pro karikaturistu znamenala hody. Snaha polednového vedení strany budovat *socialismus s lidskou tváří* v srpnu skončila jako *němá tvář* v jednom z vtípů. Vyčítal si zase rád pohrával s dobovými výrazy pro média jako byly *živly* nebo *masové sdělovací prostředky*.

Kreslený humor však z novin postupně mizel. Nejprve ubylo autorů, když se do zahraničí vydali třeba Kantorek, Steiger, Trinkewitz, Štěpán, Kandler... Pak ubylo i časopisů, jako Student, Listy, Reportér, My 69, Junák...

A v těch, které dál vycházely, ubylo původních redaktorů i prostoru pro kritické materiály. Mezi nimi byl kreslený humor bohužel na viditelně prvním místě. Vznikl úřad pro dohled nad tiskem, který už nevyhazoval jednotlivé příspěvky, ale rovnou odpovědné redaktory. A soudruzi také zakazovali autory – Miroslavem Lidákem (zjara 1968 u soudu rehabilitovaným), publikujícím též pod pseudonymem Hadák, počínaje. Brněnský Zábřanský ještě jistý čas kreslil pro slovenský Roháč, ale pak předsedal na obrazy. Ti mladší – jako Jiránek či Renčín se protloukali, jak se dalo, Vyčítal se uživil muzikou – a nakonec se dočkali devadesátých let a v té době úspěšně exploze kresleného humoru na stránkách periodik. Lidák, asi jediný tuzemský karikaturista klasického stříhu, se však této úžasné příležitosti už nedožil.

Dnes se často celá dlouhá existence výtvarného humoru v tisku zjednodušuje do podoby historie týdeníku Dikobraz. Ten však byl málem od počátku pod nejpřísnějším dohledem – přímo ve vydavatelství ÚV KSČ. A proto velmi přesně odráží jednotlivé „ledové doby“ i „oteplování“. Na Dikobraz je proto třeba se dívat nikoliv jako na jeden časopis, ale uvědomit si, že tento týdeník měl postupně různé podoby, různá vedení a různé autory. A tedy i různou úroveň. Byly to vlastně různé časopisy, jen se stejným tradičním názvem a vydavatelem. V roce 1968 měl Dikobraz tu „lepší“ podobu, bral každého dobrého autora. I ty, co zrovna dříve nemusel... A po roce 1970 už zase nesměl.

Novým titulem o pražském jaru, nejen z hlediska novinářů, je publikace *Osmádesátý očima tří generací*, která by měla péči Klubu novinářů Pražského jara Syndikátu novinářů ČR vyjít letos v srpnu a která se velmi důkladně a z různých pohledů tehdejšími událostmi zabývá. Nechybí v ní ani podrobnější záběr, pokud jde o dobový český kreslený humor a politickou satiru. Navíc přináší obrazovou přílohu, která rozšiřuje dnešní dokumentaci v Mediažurnálu o další obrázky i od jiných karikaturistů.

Kresba Pavel Kantorek

O česko-filharmonickém slovníku

V dnešním jazykovém koutku si představíme menší slangový slovník. Jsou v něm shromážděny výrazy, které užívají hráči České filharmonie v komunikaci mezi sebou. Některé z nich Vám budou možná povědomé, některé jsou srozumitelné pouze v daném prostředí.

● Lucie Jílková

Před několika málo lety vydala Česká filharmonie, jako každý rok, svůj programový katalog, který kromě tradičních informací o složení souboru, koncertních cyklech apod. obsahoval také unikátní česko-filharmonický slovník.

Slova a slovní spojení v něm obsažená můžeme považovat za výrazy slangové. Slang je tradičně chápán jako *mluva lidí určité pracovní nebo zájmové skupiny*. Samotné slovo *slang* je podle dostupných zdrojů (např. www.etymonline.com) nejasného původu. Snad souvisí s norským slovem *slengenamn* (česky *přezdívka*) nebo norským slovním spojením *slengjakierten* (česky *slovně zneužívat*).

Slangová slova zaznívají nejčastěji v mluvených rozhovorech dané skupiny, třeba právě v rozhovorech filharmoniků, proto např. pro jazykovědce vůbec není snadné zjistit, která slova se v daném, uzavřeném prostředí vyskytují, v jakém významu se užívají, jak často, v jakých konkrétních komunikačních situacích zaznívají apod. Slovník obsahuje jednak abecední soupis slangových slov, ale také je zde vyložen jejich význam a často také stručně představena situace, v níž se slovo nejčastěji užívá. Jazykovědec musí ocenit také provázanost jednotlivých hesel, ve výkladech jsou uvedena také slova synonymní či související.

Některá slova známe běžně ve významech jiných, než je užívají filharmonici. Třeba slovem *gekon* lze označit den, v němž se koná jednak generální zkouška (odtud *ge-*), jednak koncert (*-kon*). Slovo *přesilovka* známe běžněji ze sportovního prostředí, zde se jím míní hraní pro poloprázdný sál, tj. hráči jsou v početní přesile nad diváky. Opakem *přesilovky* je *fulhaus*, tedy hraní pro vyprodaný sál. Rovněž ze sportovního prostředí známe *žlutý dres*; *žlutým trikotem* se mezi filharmoniky rozumí hra v co nejrychlejším možném tempu. *Buchta* je nepovedený úder činelů. *Čmelák* je hráč na violoncello. *Fakír* je posel čili kurýr, který má na starosti faktury. Vidíme v něm písmena *fak-* objevující se ve slově *faktury* a zakončení *-ír*, které, třebaže s ypsilonelem, rozpoznáváme ve slově *kurýr*.

Má-li hráč na žestový nástroj *vyprodáno*, potom nedokáže dobře nasadit tón, např. vlivem únavy z dlouhého hraní. Pokud hráč *vyšívá*, brilantně hraje rychlé části skladby. Je-li někdo *prvořadý hráč*, pak to znamená, že jeho hra je slyšet pouze do první řady sálu. *Prorostlé vepřové* je drsná hra na kontrabas.

Oblíbenými příponami, které se užívají pro označení lidí, jsou třeba *-ouš*, *-ač* a *-ák*. První příponu vidíme třeba ve slovech *abouš*, to je láskyplné označení pro abonenta čili předplatitele koncertů, nebo *badouš* čili člověk, který jde studovat čili bádát do hudebního archivu; dru-

hou příponu třeba ve slově *zdrhač*, to je hráč, který hraje v příliš rychlém tempu. Příponu *-ák* vidíme třeba ve slově *jogurták*: *jogurtáci* jsou hráči, kteří (nejviditelněji na zájezdech) vyznávají zdravou stravu, případně jsou zároveň i abstinenti. Přípona *-áč* se zase může vyskytnout u pojmenování předmětů, třeba *frakáč* je obal na koncertní oblek čili frak.

Některá slova se užívají v ustálených slovních spojeních, třeba hraje-li houslista *jednou žíní* (koňské žíně jsou zásadní součástí smyčců), znamená to, že smyčec klopi tak, aby se struny dotýkala co nejmenší plocha natažených žíní, čímž hráč dosáhne velmi jemného zvuku. Pokud se někomu *zavaří ruce*, znamená to, že nezvládl zahrát obtížné, zpravidla příliš rychlé místo ve skladbě. *Dát áčko* znamená zahrát tón *a'*, podle kterého se ladí orchestr. Během ladění lze zaslechnout také otázku *Má někdo lepší áčko?* (Má někdo lépe nástroj naladěný?) nebo prosbu *Áčko, prosím* (Zahrajte, prosím, notu *a'*).

Samostatnou kapitolou jsou názvy některých hudebních nástrojů. Například *kontrafagot* se může nazývat *hroznýš královský* nebo také *kontravětev* či *ústřední topení*, všechna pojmenování jsou motivována dlouhou zakroucenou trubicí, jež je základní součástí tohoto hudebního nástroje. Místo *trombón* čili *pozoun* lze užít *chobot* či *pohrabáč*, obě slova opět vycházejí z tvaru nástroje. *Viole* se může říkat *fňukna*, *káča*, *želva* nebo *krkáč*, klarinetu *klacek*, *klároš* nebo *štěbenec*. Ještě bohatší řada pojmenování je pro lesní roh, tomu hráči mohou říkat *konev*, *kiksafon*, *kiksna*, *kikspugét*, *kotrmelec*, *kropáč*, *kvočna*, *líbeznice*. Pokud hraje více hráčů na lesní roh příliš hlasitě, může se taková skupina muzikantů nazývat *serengeti*. V tomto případě nás cesta pojmenování vede až do Afriky, do Tanzanie, v níž se nachází národní park Serengeti. V něm žijí také stáda slonů, která vydávají podobný zvuk jako hlasitě hrající skupina filharmoniků, hráčů na lesní roh. Slangový výraz *serengeti* je příkladem, u něhož musíme ocenit

podrobný slovníkový výklad, jinak by nám, ne-filharmonikům zůstal jeho význam utajen. Jiné, původně zeměpisné jméno se objevuje ve větě *Jen aby to nebyly Kanárské ostrovy! Kanárské ostrovy* nebo také *kanár* nebo *kiks* znamenají chybu, nepodařený, falešný tón. A konečně zmiňme ještě *výlet do Mimoně*. Na takový výlet se vydá hráč, který se v rozporu s notovým zápisem ocitne v jiné tónině či rytmu.

Některé výrazy slangové jsou spjaty s konkrétními osobnostmi. Různí lidé nějaké slovo buď sami vymysleli, nebo jsou nějakým slangismem označováni. S osobností Jana Masaryka je spojeno slovo *filharmončík*, jež prý takto označoval hráče České filharmonie. Od někdejšího slavného dirigenta Karla Ančerla pochází výraz *kašlalové*. To jsou diváci, kteří, bez ohledu na to, že orchestr třeba právě hraje velmi tiše, tedy *pianissimo*, bezohledně, nahlas zakašlou. Týž dirigent užíval také označení *staromilci* pro posluchače, již uznávají jako hodné posluchu pouze skladby zkomponované před 1. světovou válkou. Skladby pozdější poslouchají neradi, resp. jejich poslechem jsou dokonce uraženi. Protipólem staromilců jsou – stále dle K. Ančerla – *astronauti*. To jsou naopak posluchači, kteří mají rádi skladby nejmodernější. Vysvětlovat, které posluchače lze označit jako *spící*, jistě není potřeba. Konečně *předzpěvák* je posluchač, jež prováděnou skladbu dobře zná, o chvíli dříve než orchestr zanotuje melodii, případně diriguje společně s dirigentem.

Hudební skladatel Antonín Dvořák je někdy pojmenováván *Tonda řezník*, neboť skladatelův otec byl řezníkem. Leoš Janáček může být mezi muzikanty označen jako *živel* z *Hukvald*, Gustav Mahler *malér* a Petr Iljič Čajkovskij *Čabajský*. Dirigent Jiří Bělohávek byl po jistém koncertě pro děti přejmenován na *Bělověžníka* (slovem analogicky utvořeným podle slova černokněžník). Jednalo se o koncert, během něhož sám J. Bělohávek vystupoval právě v roli kouzelníka jménem *Bělověžník*. Asi nejpozoruhod-

nější je v této skupině slovo *krokodýl*, jímž hráči někdy označovali fenomenálního dirigenta Zdeňka Košlera. Ten si z jednoho zájezdu z Japonska přivezl skutečné krokodýlí mládě, které po jistou dobu choval v zahradním jezírku, později je převzala zoologická zahrada.

Některé výrazy jsou vytvořeny na základě slov z různých cizích jazyků, například *fičko* má původ v anglickém *fee* (vysl. *fi*, česky honorář, odměna), *fičko* je tedy totéž co honorář. Rovněž angličtinou je inspirován výraz *lajfka*, tedy nahrávka z živého vystoupení (*live – živý*). A ještě uvedme slovo *šedůl*, tedy harmonogram, rozpis zkoušek, v němž kvůli silnému pravopisnému počeštění na první pohled téměř nemáme šanci rozpoznat původní anglický výraz *schedule* (tj. česky právě časový rozpis, plán). Z němčiny pochází slovo *lauf* (*Lauf – chod, běh, laufen – běhat*), mezi hudebníky se jím rozumí rychlá, vze-

stupná pasáž skladby. Z téhož jazyka pochází výraz *luftpauza*, to je v notách označené místo, kde je možné se při hraní nadechnout. Samotné Rudolfovi bylo dříve označováno jako *machtrhaus*, a to v období před rokem 1989, kdy neslo název *Dům umělců*.

Protože orchestr často koncertuje v Japonsku, je součástí filharmonického slangu také několik výrazů z takzvané japštiny. Jedná se o slova, která mají svou hláskovou skladbou evokovat japonštinu, zároveň jsou slovy nebo slovními spojeními českými (podobné je to s japonským malířem ve filmu *Jáchyme, hoď ho do stroje!*, jemuž filmoví tvůrci dali jméno *Uko Ješita*). *Taktoniči* je v japštině dirigent, *totomate* je taktovka, *miao* je hoboj, *ničiushi* jsou tympány, *sitó* je harfa a *nite* jsou housle.

Velmi běžná jsou ve slanzích tzv. paronyma, tedy slova podobné znějící. V prostředí filhar-

moniků, a jistě hudebníků obecně, jsou takto běžně přejmenovávány skladby, například z Mozartova Dona Giovannina může být *Džon do vany*, z Dvořákovy Novosvětské *Novoměstská*, z Schubertovy Nedokončené *Nedonošená*, část Smetanovy symfonické básně *Má vlast* nese jméno *Blaník*, případně však také *Blatník*, v pojmenování *Sežerezáda* hudebníci rozpoznávají symfonickou báseň Rinského-Korsakova *Sežerezáda* apod.

Skladba oblíbená u posluchačů, skladba, která může být na koncertě přídatkem, se může nazývat *hitovka* nebo také *pecka*, *pečička*, *práskačka*, *vypalovačka* či *tutovka*. Dnešní jazykový koutek si dovoluji uzavřít poznámkou, že pro jazykovědce může být hitovkou, peckou i tutovkou třeba právě česko-filharmonický slovník coby zdroj nesmírně zajímavého jazykového materiálu.

Přemysl Hněvkovský – Okupační stávky 68/89

Přemysl Hněvkovský (*1941) je renesanční člověk. Oficiálním povoláním je lékař, ale fotografie prochází celým jeho životem a jeho fotografické dílo je nepřehlédnutelné. K fotografování ho přivedl jeho otec, sám také lékař, ortoped a chirurg, ale zároveň malíř, sochař, rytec a řezbář, který údajně celý život trnul, aby jeho syn nezběhl od medicíny k fotografování úplně.

● Filip Láb

Fotografovat začal Hněvkovský v páté třídě na školním výletě a od té doby ho fotografie nepřestala provázet až do dnešních dní. Během studia medicíny se začal fotografování věnovat vážněji, spolupracoval s Literárními novinami, Melodií, Tanečními listy, Mladým světem i fotografickým oddělením Československé televize. Fotografoval pro naši (opravdu legendární) rock'n'rollovou kapelu Sputnici (vystupovala v letech 1959–1963) nebo pro divadlo Semafor. Fotografii se mu podařilo propojit i s lékařskou profesí, kdy svépomocí zkonstruoval časosběrné zařízení pro mikrokineematografii buněčných kultur, což bylo nakonec i tématem jeho disertační práce.

Mezi jeho nejznámější část díla nicméně patří fotografie, které vytvářel ve svém volném čase, pro sebe. Jde o dva fotografické soubory, zpracovávající stejné téma s odstupem 21 let. V souboru prvním, který máme nyní možnost spatřit na výstavě v Presscentru Syndikátu novinářů ČR, se věnoval i říjnovým událostem. Dodejme, že původně manifestace k připomenutí 50. výročí vzniku Československa se 28. října 1968 proměnily v demonstrace – především mládeže, provázené zatýkáním protestujících a střety s policejními jednotkami. Byly reakcí na podpis smlouvy o dočasném pobytu sovětských vojsk na čs. území a na další podléhání čs. vedení diktátu Moskvy.

Hněvkovský se věnoval také listopadovým studentským stávkám z roku 1968. Na protest proti ústupkům vedení státu okupační moci, které pohřbívaly naděje spojované s pražským jarem, zahájili tehdy studenti 18. listopadu několikadenní okupační stávku vysokých škol. Za-

pojilo se 60 tisíc vysokoškoláků. Požadavky stávkujících byly shrnuty do Studentského desatera, jehož součástí bylo mj. dodržování svobody slova, odmítnutí návratu k cenzuře či vyjednání termínu pro stažení cizích vojsk ze země. Ti, kteří ztratili důvěru občanů, měli odejít z funkcí. Ke stávce se připojili i středoškoláci, studentské požadavky podpořili také dělníci ze závodů i další občané, kteří studentům pomáhali morálně i materiálně.

Ze stávky takřka neexistují fotografie, protože studenti nechtěli riskovat případné zneužití takových snímků Státní bezpečností. Přemysl Hněvkovský měl nicméně jedinečnou možnost fotografovat na Fakultě všeobecného lékařství (dnes 1. lékařská fakulta), protože se se studenty znal, bylo mu umožněno pořídít toto unikátní obrazové svědectví. Na snímcích můžeme vidět studentského vůdce Martina Bojara, tehdejšího děkana fakulty prof. Vojtěcha Šnaida, a celou řadu dalších osobností, které přišly studenty podpořit.

Stejně tak později Hněvkovský fotografoval události roku 69: lednovou atmosféru Prahy po sebeupálení Jana Palacha, březnové oslavy vítězství Československa nad Sovětským svazem na mistrovství světa v ledním hokeji ve Švédsku, kde ČSSR porazila SSSR dokonce ve dvou zápasech 2:0 a 4:3, což vyvolalo celonárodní euforii. Lidem, kteří se po skončení druhého utkání spontánně sešli na Václavském náměstí v Praze, ale i v sedmdesáti dalších městech republiky, nešlo jen o společný projev radosti z výhry, kterou pojali jako způsob odplaty za srpen. Oslavy se záhy proměnily v demonstrace proti okupantům, jichž se podle odhadů dohromady

účastnilo kolem půl milionu lidí. To se stalo pro Kreml záminkou, aby zvýšil tlak a od dubna se mohla normalizace rozběhnout naplno.

Hněvkovský byl schopen fotografovat i za špatných světelných podmínek, používal velmi světelného objektivu na své Leice, a s kolegou vymysleli zvláštní postup zvyšování citlivosti filmového materiálu během zpracování. To mu umožnilo fotografovat události v noci, za situací, kdy hladina osvětlení byla skutečně minimální.

Podobným způsobem se po více než dvou dekáдах vrátil k tématu studentských stávek v listopadu 89. Je až zarážející, jak je obtížné na fotografiích od sebe obě tyto události odlišit i přes velký časový odstup. Jako by se na fotografiích Přemysla Hněvkovského v roce 68 zastavil čas, a symbolicky se znovu rozeběhl až v roce 89.

Přemysl Hněvkovský zaznamenal unikátním způsobem události, které by jinak zůstaly skryté, využil možnosti fotografie uchovat i pro budoucí generace obrazové svědectví o naší historii, hrdinství a vytrvalosti. Svědectví o tom, jak důležitou roli hráli a hrají v naší společnosti mladí lidé, vzdělání a svoboda. Právě v těchto dnech celkové vulgarizace společnosti, politického úpadku a buranství, podlézání Rusku a Číně, lži a alternativních faktů, přesně padesát let od událostí z let šedesátých, je důležité si toto všechno připomenout, abychom si i nadále byli schopni uvědomovat, co jsou opravdové hodnoty. Fotografie Přemysla Hněvkovského nám v tomto mohou být názornou pomůckou.

Autor je předsedou Klubu fotoreportérů SN ČR

Potlačení demonstrace 28. října 1968 na Hradčanském náměstí

Bezprostředně po úmrtí Jana Palacha, který chtěl svým činem probudit národ z letargie, lidé přinášeli a zapalovali svíčky u sochy sv. Václava. To ještě netušili, že se jeho pohřeb 25. ledna 1969 stane masovou manifestací proti zradě ještě nedávno proklamovaných ideálů svobody

Několikadenní okupační stávka v listopadu 1968 na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy

Shromáždění studentů Fakulty všeobecného lékařství při zahájení okupační stávky 18. listopadu 1968

Tehdy studenti (zleva) Petr Karen, později vědecký pracovník Fyziologického ústavu AV ČR (a věhlasný jazzový hudebník), Martin Bojar, později neurolog (v letech 1990-1992 ministr zdravotnictví ČR) a Michal Anděl, později internista (a děkan 3. lékařské fakulty) během studentské okupační stávky v listopadu 1968 na Fakultě všeobecného lékařství Univerzity Karlovy v Praze

Incident u Aeroflotu na Václavském náměstí vyprovokovaný StB v noci po oslavě dvojnásobného vítězství ČSSR nad SSSR na mistrovství světa v ledním hokeji v březnu 1969

Sametovou revoluci uvedla do pohybu celostátní studentská okupační stávka vyhlášená už 18. listopadu studenty DAMU. Při ní stávkující nejenže obsadili školní budovy na území celé republiky s odhodláním vytrvat až do splnění jejich požadavků, ale tvořili zde a do veřejného prostoru vyváželi transparenty, plakáty a letáky, a vysílali své zástupce, kteří spolu se známými herci objížděli republiku s informacemi o dění. Stávka skončila 29. prosince 1989, kdy byl Václav Havel zvolen prezidentem, i na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy